

**EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE
İSTİHDAM ÜZERİNE ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

SELDA POLAT ERDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE
İSTİHDAM ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

SELDA POLAT ERDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

AKADEMİK DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ

ORDU – 2012

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Bu çalışma jürimiz tarafından 27/08/2012 tarihinde yapılan sınav ile İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Nedim DİKMEN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Selçuk BALI

ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2012

**Unvanı Adı SOYADI
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü**

BİLDİRİM

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

— / — / —

İmza

Selda POLAT ERDOĞAN

ÖZ

[POLAT ERDOĞAN, Selda]. [Ekonomik Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelerde İstihdam Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği], [Yüksek Lisans Tezi], Ordu, [2012].

Uluslararası ekonomik sistem hızlı bir değişim süreci geçirmiştir. Bu süreçte yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en belirgin olanı küreselleşmedir. Küreselleşme ülkeler arasındaki her türlü sınırın kalkarak ekonomik, siyasal, kültürel, ve sosyal bütünleşmeyi ifade etmektedir.

Son yıllarda yaşanan ekonomik küreselleşme olgusu gelişmiş ülkeleri olduğu kadar gelişmekte olan ülkeleri de yakından ilgilendirmektedir. Küreselleşme sonucunda ülkeler arasında kalkan sınırlar sermayenin ve yatırımların ülkeler arasında geçişini kolaylaştırmıştır. Bunun sonucunda da özellikle gelişmekte olan ülkeler yasal düzenlemeler ve teşviklerle yabancı sermayeyi ülkelerine çekmeye çalışmışlardır. Yabancı sermayenin istihdamı artıracağı yönündeki görüşler işsizliğin önemli bir problem olarak görüldüğü ülkelerde yabancı sermayeye verilen önemi artırmıştır. Çalışmamızın ilk bölümünde küreselleşme kavramı çeşitli boyutlarıyla ve tarihsel süreci olumlu, olumsuz yönleriyle açıklanmaya çalışılmış ve küreselleşmenin etkileri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde istihdam ve işsizlik kavramları açıklanmış küreselleşme istihdam ilişkisi ve küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin istihdamını gerçekten beklendiği gibi artırıp artırmadığı üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise Türkiye'nin mevcut nüfus ve istihdam yapısı incelenmiş küreselleşmenin Türkiye'de istihdam üzerine etkileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, İstihdam, Yabancı Yatırım, Gelişmekte Olan Ülkeler.

ABSTRACT

[POLAT ERDOĞAN, Selda].[Economic Globalization in Developing Countries, The Effect On Employment: Turkey Samplesi],[M.Sc. Thesis], Ordu, [2012].

The international economic system has undergone a rapid process of change. New aptitudes has arisen in the process. One of the most obvious among them is globalization. Globalization is to disappear all sorts border between the countries and to infer economic, political, cultural, and social integration.

The phenomenon of economic globalization in recent years is to take a strong interest in developed countries as well as developing countries As a result of globalization the removal of borders between the countries facilitated the transition between the countries of capital and investments. Consequently, especially developing countries sought to attract foreign investment with legal regulations and incentives. Opinions on the direction that increase the employment of foreign capital have increased the importance of foreign capital in countries where unemployment seen as a significant problem. In the first part of this study, the concept of globalization is tried to explain with various aspects, positive and negative directions the historical process and emphasized effects of globalization. The second part, it is described the concepts of employment and unemployment. It is emphasized employment relationship with globalization and if globalization increased employment in developing countries as expected. In the last section, It is examined the current population and employment structure in Turkey and emphasized the effects on employment of globalization in Turkey.

Keywords: Globalization, Employment, Foreign Investment, Developing countries.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Selda POLAT ERDOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi:	Şarkışla-18.06.1983
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Cumhuriyet Üniversitesi-İİBF- Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Ordu Üniversitesi-Ünye İİBF-İktisat
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar:	Ordu Üniversitesi Genel Sekreterlik Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu
İletişim	
E-Posta Adresi:	seldapolat@odu.edu.tr
Telefon:	
İş:	(452) 2334865-4125
Ev:	
Cep:	5547004336
Tarih ve İmza:	

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, sorularıma sabır ve anlayışla yaklaşp bilgi birikimiyle yoluma ışık tutan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ'a içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, bu uzun ve yorucu süreçte desteğini esirgemeyen eşim Ercüment ERDOĞAN'a ve bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER	<u>Sayfa</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE GELİŞİMİ

1.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı.....	2
1.2. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi.....	4
1.3. Küreselleşmenin Farklı Boyutları.....	5
1.3.1. Ekonomik Küreselleşme.....	5
1.3.2. Siyasal Küreselleşme.....	8
1.3.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme.....	9
1.4. Küreselleşmeye İlişkin Yaklaşımlar.....	10
1.4.1. Küreselleşme Olumlu Yaklaşımlar.....	10
1.4.2. Küreselleşme Olumsuz Yaklaşımlar	11
1.5. Küreselleşmenin Etkileri.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESELLEŞMENİN İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. İstihdam Kavramı.....	14
2.1.1. Tam İstihdam.....	14
2.1.2. Eksik İstihdam.....	15
2.1.3. Aşırı İstihdam.....	16
2.2. İşsizlik Kavramı.....	16
2.2.1. İşsizlik Türleri.....	17

2.2.1.1 Açık İşsizlik.....	17
2.2.1.1.1. Geçici İşsizlik.....	18
a. Friksiyonel İşsizlik.....	18
b. Konjonktürel İşsizlik.....	19
2.2.1.1.2. Yapısal İşsizlik.....	19
2.2.1.1.3. Teknolojik İşsizlik.....	20
2.2.1.1.4. Mevsimlik İşsizlik.....	20
2.2.1.2. Gizli İşsizlik.....	21
2.3. Yabancı Sermaye Yatırımlarının Genel Perspektifi	21
2.3.1. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türleri	21
2.3.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	22
2.3.1.2. Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları.....	22
2.4. Küreselleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkisi.....	23
2.4.1. Küreselleşmenin İstihdam Hacmi Üzerindeki Etkileri	26
2.4.1.1. İstihdam Hacmi Üzerindeki Olumlu Etkiler	26
2.4.1.2. İstihdam Hacmi Üzerindeki Olumsuz Etkiler.....	28
2.4.2. Küreselleşmenin Ücretler Üzerindeki Etkileri.....	29
2.4.3. Küreselleşmenin İşgücü Niteliği Üzerindeki Etkileri.....	31
2.5. Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelerde İstihdama Etkisi.....	33
2.5.1 Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülke Ekonomileri İçindeki Yeri ve Önemi.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYEDE İSTİHDAMA ETKİSİ

3.1. Türkiye’de Nüfus ve İstihdamın Yapısı.....	43
3.1.1 Türkiye’de Nüfusun Yapısı.....	43
3.1.2. Türkiye’de İstihdamın Yapısı.....	44
3.2. Türkiye’ye Gelen Yabancı Sermaye Yatırımları.....	45
3.2.1. 1980-2005 Türkiye’ye Gelen Yabancı Sermaye Yatırımları.....	45
3.2.2. 2005-2011 Türkiye’ye Gelen Yabancı Sermaye Yatırımları.....	48
3.3. Türkiye’deki Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı	50
3.4. Türkiye’de Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi	54
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	60

KAYNAKÇA.....63

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1	Dünyada 1985-1999 Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi	34
Tablo 2	Dünyada 2000-2010 Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi.....	35
Tablo 3	Yabancı yatırımların istihdama etkisi	36
Tablo 4	En Fazla Doğrudan Yatırım Çeken İlk 10 Ülke	38
Tablo 5	DYY'lerin İstihdam Üzerine Etkilerini İnceleyen Bazı Çalışmalar	40
Tablo 6	Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İş Gücü Göstergeleri.....	44
Tablo 7	1980-2005 Yıllara Göre Yabancı Sermaye.....	48
Tablo 8	Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri ve Uluslararası Yatırımlardan aldığı pay(1970-2010)	50
Tablo 9	Türkiye'ye Gelen Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı (2000-2005).....	51
Tablo 10	Türkiye'ye Gelen Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı (2006-2010).....	52
Tablo 11	Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (2007-2012).....	53
Tablo 12	Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (1980-1990).....	56
Tablo 13	Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (1991-2000).....	57
Tablo 14	Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (2001-2010).....	58
Tablo 15	Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (2011-2020).....	59

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1:	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Uluslararası Doğrudan Yatırımlardan Aldıkları Paylar.....	41
Şekil 2:	Türkiye'nin Nüfus Piramidi	43
Şekil 3:	2005-2011 Türkiye'ye gelen Yabancı Sermaye Yatırımları	49

KISALTMALAR LİSTESİ

AR-GE	:Araştırma Geliştirme
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ÇUS	:Çok Uluslu Şirket
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	:Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GOÜ	:Gelişmekte Olan Ülke
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
UDY	:Uluslararası Doğrudan Yatırım
UNCTAD	:Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
YASED	:Uluslararası Yatırımcılar Derneği
IMF	:Uluslararası Para Fonu
WTO	:Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Birçok açıdan 1970’li yıllar dünya ekonomisi için bir dönüşüm sürecine girildiğinin göstergesidir. İlk Petrol Krizi’nin 1972’de yaşanması ile beraber ulusal refahı öne çıkaran iktisat politikalarının terk edilmeye başlandığı, aynı zamanda devletlerin ekonomiyi düzenleyici politikalardan vazgeçtiği görülmektedir. Devlet politikalarındaki bu değişim mal, hizmet ve sermaye piyasalarında olduğu gibi işgücü piyasalarında da büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişim, “küreselleşme” sürecinin başlangıcını ifade etmektedir. Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu değişim çerçevesinde gerek dünyada gerekse Türkiye’de önde gelen sorunların başında işsizlik yer almaktadır. İşsizlik, 1970’lerden itibaren tüm dünyada artmaya başlamıştır.

Dünyayı tamamıyla 1980’ler sonrasında etkisi altına alan küreselleşme, finansal piyasaların derinleşmesi ve hız kazanmasını sağlamıştır. Zamanla ülkeler kalkınmalarını sağlayabilmek için doğrudan yabancı yatırımları ülkelere çekmek için yarışır hale gelmiştir. Türkiye’de de küreselleşme politikalarına paralel olarak doğrudan yabancı yatırımların girişi başlamıştır.

Dünya ekonomileriyle bütünleşme yoluna giren Türkiye 1980’den sonra ekonomisinde yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için sağlanan teşvikler ve yasal düzenlemelerle gelişmiş ülkeler için oldukça çekici hale gelmiştir. Dolayısıyla, 1980’lerde ülkemize yapılan yabancı sermaye yatırımlarının büyük oranda arttığı söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı, sembolik olarak 1980’lerde başladığı ya da bu yıllarda yoğunlaşarak etkisini arttırdığı ileri sürülen küreselleşme kavramını özellikle ekonomik boyutuyla açıklamak ve dünyanın ekonomik, siyasal ve yönetsel anlamda geldiği noktada istihdamda meydana gelen dönüşümleri, küreselleşme süreci ile ilişkilendirip genelde gelişmekte olan ülkelerde ve özelde ise Türkiye bağlamı incelemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI ve GELİŞİMİ

1.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı

Günümüzde, küreselleşme konusunda çok geniş bir literatür bulunmaktadır. Ne var ki, sosyal bilimlerin birçok alanında olduğu gibi, küreselleşme konusunda da birbirinden tümüyle farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, küreselleşme konusunda gerek teorisyenler gerekse uygulamacılar arasında bir uzlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Nitekim küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel sonuçları yaygınlık kazandıkça, destekleyenleri kadar eleştirenlerin ya da karşı çıkanların sayısında da artışa tanık olunmaktadır. Bunun önemli bir nedeni, küreselleşmeden kazananlar olduğu kadar kaybedenlerin de bulunmasıdır (Bozkurt, 2000: 18).

Küreselleşmeye ilişkin birçok tanım bulunmakla birlikte, genel bir bakışla, bunları temelde iki kategoriye ayırmak mümkündür. Birincisi, küreselleşmeye olumlu yaklaşan tanımlamalar, ikincisi de ona eleştirel yaklaşan tanımlamalardır. Ayrıca, küreselleşmenin sadece ekonomik bir kavram olarak değerlendirilmesi küreselleşmenin kapsamını daraltacağından pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır bu nedenle de bazı yazarlar küreselleşmenin yalnızca iktisadi boyutuna ağırlık verirken, diğerleri ise onun iktisadi boyutu yanında, siyasal ve kültürel boyutlarına da değinmektedirler (Aktan ve Şen, 1999: 2).

Küreselleşme; ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, politik ve ekolojik açılardan dünyadaki bütünleşmenin ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir. Küreselleşme süreciyle beraber uluslararası ticaret gelişmiş, ülkeler arasındaki sermaye akımları, haberleşme, bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler artarak serbestleşmiştir.

Küreselleşme kavramı, özellikle 1980'lerden sonra artan sıklıkta gündemde yer almaya başlayan ve bütün dünyada yaşanan ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik değişimleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Temelde ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve ekolojik alanda yer alan organizasyonlarda ve bunların birbirleriyle ilişkilerinde artan uluslararası ticareti ve büyüyen uluslararası faaliyetleri ifade etmekte kullanılmaktadır. Ülkeler arasındaki sınırların kalkmasıyla birlikte serbestleşen ve

genişleyen uluslararası ticaret ise, küreselleşme olgusunun iktisadi dinamiğini oluşturmaktadır.

Dünya ekonomisinin küreselleşme olarak adlandırdığı mal, ticaret ve sermaye gibi konularda her türlü engelin kaldırılmasına yönelik olan değişimler sadece gelişmiş ülkeleri değil gelişmekte olan ülkeleri de önemli ölçüde etkilemiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası piyasalardaki tüm gelişmeler, ülkeler arası ticaretin ve sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırıcı bir etki yaratmıştır. Böylece ülkelerarasındaki ilişkiler birbirinden ayrılmaz şekilde yoğunlaşmış, dünyanın bir bölgesinde yaşanan ticari ve siyasi alandaki gelişmeler dünyanın bir başka bölgesini de etkisi altına alır hale gelmiştir. Böyle bir ortamda dışa kapalı ekonomi politikası izlenmesinin de mümkün olmayacağı açıktır.

Sosyal, politik, ekonomik ve çevresel olarak her türlü boyutu olsa da temelde küreselleşme kavramı, özellikle 1980 sonrası dünyada yaşanan gelişmeler ışığında, neoliberal yaklaşım çerçevesinde özellikle ekonominin küreselleşmesini temsil etmektedir. Bu durumda küreselleşme ekonomik yönün ağırlık kazanmasıyla mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin tümünün ulusal sınırlamalardan arındırılması olarak tanımlanabilir.

Amerikan Ulusal Savunma Enstitüsü küreselleşmeyi “Malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, fikirlerin, enformasyonun, kültürün ve halkların hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı” biçiminde tanımlamaktadır (Öymen, 2000: 26). Bu enstitünün yaptığı bir çalışmaya göre küreselleşme sayesinde ülkelerin ekonomileri arasında daha önce örneği görülmemiş bir bütünleşme sağlanmakta, bir enformasyon devrimi yaşanmakta, pazarlar, şirketler, örgütler ve yönetim uluslararası hale gelmektedir. Verilen tanımda da görüldüğü gibi birçok kavramı içinde barındıran küreselleşme olgusu beraberinde getirdiği sosyal, kültürel, coğrafi ve siyasal yapıları içerisine alan ve hepsini birden kapsayan karmaşık bir süreci içermektedir.

Günümüzde tartışılan küreselleşme kavramı ise, çok daha geniş tabanlı olup toplumların yalnızca ekonomik yapılarına değil sosyal, kültürel, siyasal ve teknolojik yapılarını da etkileyen güçte ve boyuttadır. Bu nedenle küreselleşme kavramını daha geniş bir perspektif içinde ele almak daha akılcı ve açıklayıcı olmaktadır. Küreselleşme yeni bir olgu olmasa da; yeni kurallar koyan, yeni araçlar kullanarak yeni pazarlar oluşturan ve başrollerde yeni aktörlerin olduğu yenedünya düzenini işaret eden bir süreçtir. Mesele küreselleşmeyi savunmak ya da küreselleşmeye muhalif olmak değildir.

Küreselleşme artık, kayıtsız kalınamayacak bir biçimde yaşamın her alanında etkisini hissettiren bir kavramdır. Bu nedenle, olumlu ve olumsuz yanları çok iyi analiz edilmeli ve olumlu yönlerinden yararlanma çabasına girilirken, olumsuz yönleri için de tedbirler alınmalı, savunmaya geçilmelidir (Çukurçayır, 2003: 13).

1.2. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Gerçek bir küresel piyasa ilk defa yaşanmamaktadır. Hangi ölçütte değerlendirilirse değerlendirilsin, XIX. yüzyıl sonunda altın standardının zirvesini yaşadığı dönemde dünya ekonomisi muhtemelen bugün olduğundan daha entegre bir durumdaydı. ABD, Batı Avrupa ve Japonya'nın ticaretinin 1950'den sonra tekrar tırmanışa geçmesine rağmen bu üç bölgenin hiçbirisinin ekonomilerinin dışa açıklığı açısından altın standardının hâkim olduğu döneme kıyasla farklı olmadığı görülmektedir. Hatta 1997 itibarı ile Japonya'nın toplam ihracatının GSMH'sına oranı iki savaş arası dönemden daha düşüktür (Rodrik, 1997: 16).

Küreselleşmenin tarihsel gelişimi, farklı yaklaşımlar çerçevesinde ve farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Bu konuda iki temel yaklaşımdan söz edilebilir: Neo-marksist ve Neoliberal yaklaşım. Neo-marksist yaklaşımda, küreselleşmenin başlangıcı oldukça eskilere dayandırılarak, bunun kapitalizmin gelişmesi ve yayılması ile yaşıt olduğu öne sürülmektedir. Neo-liberal yaklaşımda ise küreselleşmenin yaklaşık 1980'li yıllarla birlikte ortaya çıkan yeni bir olgu olduğu öne sürülmektedir.

Küreselleşen dünya kavramı özellikle son yirmi yılda gündemden düşmeyen bir ifade olmuştur. İktisat tarihçileri küreselleşme döneminin başlangıcı olarak sanayi devrimini göstermektedirler. Modern dünya ekonomisinin doğuşu 1870 ile 1914 yılları arası olarak kabul edilmektedir. Küreselleşmenin bu ilk modern adımını, biri 1940'ların sonundan 1970'lerin ortasına, diğeri 1970'lerin ortasından günümüze kadar devam eden iki basamak takip etmiştir. Küreselleşmenin ikinci modern basamağı 2. Dünya Savaşı'nın sonunda başlamıştır. Bu süreç, Dünya Bankası ile Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nı (GATT) ortaya çıkaran Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulmasına neden olan 1944 Bretton Woods Konferansı'nın belirlediği küresel ve ekonomik sistemle birlikte ortaya çıkmıştır (Goldin ve Reinert, 2006: 6).

Bugün küreselleşme ile ilgili çalışmaların çoğunda, dört noktada dünya ekonomisinin entegre olduğu ve bu entegrasyonun hızla genişlediği söylenir. Bunlardan birisi olan uluslararası ticaret belli dönemlerde birden yoğunlaşır ve GSMH'ya oranla

çok yüksek düzeylere çıkar. Bu küreselleşen dünya ekonomisinin bir işareti olarak kabul edilmektedir. İkincisi, uluslararası sermaye hareketlerinin, uluslararası yatırımların yoğunlaşmasıdır. Üçüncü nokta insan hareketlerinin yoğunlaşmasıdır ki bunun bir boyutu göçtür. Dördüncüsü iktisat teorisiyle ilgili bir konudur. Mallar ve üretim faktörleri serbestçe hareket ederse ülkeler arasında mal fiyatlarının ve faktör fiyatlarının yakınsaması, coğrafi yer değiştirme sonucu faktör fiyatları dediğimiz kazançların eşitlenmesi öngörülür. Küreselleşmeden de teorik olarak esas beklenen budur (Berksoy, 2005: 1).

1.3. Küreselleşmenin Farklı Boyutları

Küreselleşmenin tanımlaması yapılırken ifade edildiği gibi küreselleşmenin tek boyutlu olarak ifade edilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, küreselleşmeyi “sadece ekonomik olmayan sosyal, siyasal, çevresel, kültürel ve hukuksal boyutları da olan bir süreç” olarak tanımlamaktadır (Öymen, 2000: 27).

Küreselleşme pek çok kavramı içerisine alan bir olgudur. Tek başına ne siyasi, ne ekonomik, ne üretim ve ne de sermaye hareketleri olarak değerlendirilebilir. Küreselleşme olgusu bütün bu sayılanları içerisine alan ve tümünü kuşatan bir süreci içermektedir. (Tağraf, 2002: 33)

1.3.1. Ekonomik Küreselleşme

Bu kavram, ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini ifade etmektedir. Bir başka deyişle ekonomik küreselleşme, ülkeler arasındaki mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirlerine yakınlaşması demektir (Aktan, 1999: 104).

Ekonomik alanda küreselleşmenin başlangıcı 1800’lü yıllara dayanmaktadır. 1800’lü yılların başlarından itibaren keşif ve icatlardaki artış sonucu ulaştırma ve haberleşmede ulaşılan yeni boyutlar sermayenin küreselleşmesi hareketlerini başlatmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile ekonomide küreselleşme duraklama dönemine girmiş, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerinde de devam etmiştir. Ekonomide küreselleşme 1970’li yılların başlarından itibaren tekrar gündeme gelmeye başlamış, 1980’li yılların başlarında ise ABD’de muhafazakârların piyasa ekonomisini devlet müdahalelerinden arındırma hareketleri ile hız kazanmıştır. ABD’de Başkan

Reagan döneminde serbestleştirilmiş bir dünya ekonomisi oluşturmak amacı ile yeni politikalar üretilmeye başlanmıştır.

Ekonomik küreselleşme, kendisini üretim ve finansal faaliyetlerin küreselleşmesi olmak üzere iki farklı alanda göstermektedir. Üretimin küreselleşmesi, ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini diğer ülkelere ve kıtalara yaymalarını ifade etmektedir. Üretim faaliyetleri küresel firmalar aracılığıyla sınır-ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır-ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları gibi değişik şekillerde uluslararası arenaya taşınmaktadır. Üretim alanı olarak bütün dünyayı hedefleyen bu firmalar, üretim faaliyetlerini maliyet avantajı sağlayacak ülkelere kaydırmanın yollarını aramakta ve faaliyetlerini hammadde maliyeti, ara malı maliyeti, işgücü maliyeti ve dışsal maliyetler açısından daha cazip gördükleri ülkelere kaydırmaktadırlar. Bu yöneltte özellikle işgücü maliyetinin düşüklüğü ve dışsal maliyetler önemli rol oynamaktadır. Küresel firmalar, ücret artışlarının işgücü verimliliğini aştığı ülkeleri hemen terk etmekte ve düşük işgücü maliyeti sağlayacak ülkelere ya da bölgelere yönelmektedirler. Ayrıca, bu firmalar kendilerini çevre koruma maliyetlerinin etkisinden kurtarmak ve böylece rekabet avantajı sağlamak amacıyla faaliyetlerini çevre koruma mevzuatları görece gevşek olan ülkelere kaydırmaktadırlar.

Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi ise, ekonomik küreselleşmenin kendini gösterdiği bir diğer alandır. Finansal faaliyetlerin küreselleşmesiyle sermaye, herhangi bir coğrafi sınır içerisinde kalmayıp; daha düşük risk ve daha yüksek kazanç sağlamak düşüncesiyle herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır-ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. Bu alanın, küreselleşmenin en yaygın ve en yoğun olarak yaşandığı alan olduğu söylenebilir. Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi, özellikle 1980'lerde ve sonrasında hızlı bir gelişme göstermiş ve uluslararası finansal piyasaları birbirinden ayıran sınırlar büyük oranda ortadan kalkmıştır. Hızla birbirleriyle bütünleşen finans piyasaları, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağının, kanallarının ve hacminin değişmesine neden olmuştur. Bu gelişmenin temelinde gelişmekte olan ülkelerin uluslararası finansal faaliyetleri kendi ülkelerine çekmek için uygulamaya koydukları deregulasyon politikaları, esnek kur rejiminin benimsenmesi, finansal araç türlerindeki hızlı artış, telekomünikasyon araçları gibi siyasal, kurumsal ve teknik faktörler yatmaktadır (DPT, 1995: 214).

Ekonomik küreselleşmenin ana kaynağı şüphesiz uluslararası ticarettir. Doğrudan (direkt) yabancı yatırımlar, dolaylı yabancı yatırımlar, portföy yatırımları,

kısa vadeli yatırımlar gibi sermaye hareketleri ekonomik küreselleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Uluslararası ticaretin özellikle 20. yüzyıldaki artışı ekonomik küreselleşmenin yükselişini işaret etmektedir. Bunun başlıca sebepleri olarak şunlar sayılabilir (Günsoy, 2006: 81):

a) Karşılaştırmalı üstünlükler ve uzmanlaşma: Doğal kaynakların dağılımı, iş gücü, teknoloji, parasal sermaye, girişimcilik gibi üretim faktörleri nisbî üstünlüğe konu olabilmekte, ülkeler nisbî üstünlüğe sahip olmadıkları ürünleri başka ülkelere satın almaktadırlar. Nisbî üstünlükler dışında tarihsel gelişmeler, sosyal şartlar veya doğrudan tercihler gibi sebeplerle de uzmanlaşma gerçekleşebilmekte ve uzmanlaşılacak ürünler diğer toplumların taleplerine konu olabilmektedir.

b) Toplumsal ve kültürel tercihler: Günümüzde insan mobilizasyonunun kolaylaşması sonucunda yer değiştiren insan toplulukları beraberlerinde alışkanlık ve tercihlerini de taşımakta, bu ise ortaya çıkan gereksinimlerin karşılanması için dış ticaretin artmasını gerektirmektedir.

c) Ortaya çıkan yeni alışkanlıklar: Dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkan farklı tüketim kalıpları, alışkanlıklar ve modalar, bilgi ve iletişimin olağanüstü gelişmesinin yardımıyla çabucak yaygınlaşmakta ve yeni ürün gereksinimleri dış ticaret yoluyla sağlanabilmektedir.

d) Ödeme kolaylıkları ve bankacılık sisteminin gelişmesi: Hızla gelişen uluslararası ödeme şekilleri ve gelişen bankacılık/sigortacılık sistemi hem uluslararası alışverişleri kolaylaştırmak hem de risk faktörünü azaltmak yoluyla dış ticareti kolaylaştırmaktadır.

e) Diğer ekonomik faaliyetler: İthalatın artışı, ithalat yapan ülkede ithal mallara ilişkin alışkanlıklar ortaya çıkarırken bu malların bakım onarım ve yedek parça gibi gereksinimlerini de arttırmıştır. Öte yandan, yabancı sermaye hareketlerinin artışına paralel olarak çok uluslu şirketlerin firma içi ticaretleri ve üstlendikleri projeler dış ticareti arttırıcı bir faktör olmaktadır.

f) Gümrük tarife indirimleri: İkinci Dünya Savaşı sonrasında (GATT ve WTO çerçevesinde) gümrük tarifeleri ve korumacılık sürekli olarak düşme eğilimi gösterince dış ticaret olumlu olarak etkilenmiştir.

g) Savaşlar, korsanlıklar, uluslararası monopoller, taşımacılık ve iletişim maliyetlerindeki düşmeler: Gümrük tarifelerinin ve korumacılığın dünya iktisat tarihindeki seyrine bakıldığında inişli ve çıkışlı bir gelişim eğilimine sahip olduğu

görülebilmektedir. Bunun sebepleri arasında savaşlar gibi olağanüstü etkenler sayılabilirse de asıl önemli etkenin ülkelerin dış ticaret politikaları ve bu politikaları besleyen düşünce sistemleri olduğu söylenebilir.

1.3.2. Siyasal Küreselleşme

Siyasal küreselleşme, eskiden uluslararası sistemin temel aktörü olan ulus devletin üstünlüğünü sarsmış ve ulus devleti, yetkilerini başkalarıyla paylaşmaya mecbur bırakmıştır. Ulus devlet, küreselleşme ile yetki ve otoritesini uluslararası ve uluslar üstü kuruluşlara devretmeye başlamıştır. Bu süreçte uluslararası ilişkilerin artmasına paralel olarak sorunların uluslararası arenaya taşınması da artış göstermiş ve bunların çözümü uluslararası işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Bir başka ifadeyle, uluslararası siyasal ve ekonomik aktörler devlet egemenliğine ortak olmuş; ülkeler, ulusal ve uluslararası politika uygulamalarında dış dünyayı dikkate almak durumunda kalmıştır.

Ekonomik olarak küreselleşme, dünya ekonomisinde stratejik işbirliklerini doğurarak politik küreselleşmenin de önünü açmıştır (Dulupçu, 2001: 19-20). Küreselleşmeyi siyasal açıdan, ulusal devletin yerini ve işlevini, yerel ve uluslararası düzeyde başka aktörlerin karşılamaya başladığı bir süreç olarak değerlendirmekte yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Küreselleşme, devletin ortadan kaybolduğu ve çok uluslu işletmelerin gücünün, devletin yerini aldığı süreçtir (Pilger, 2003: 11). Küreselleşme, devletlerarası kuruluşlar oluşturarak siyasal yönden örgütlenmeyi de gündemine almıştır. Ulusal devletler, uluslararası kuruluşların çatısı altında, egemenliğin kendilerine sağladığı haklardan bir bölümünü üst düzeydeki örgütlere bırakmaktadır.

Küreselleşmenin siyasi etkileri incelediğinde görülmektedir ki küreselleşmeyle birlikte ulus devlet önemini kaybetmektedir. Ulus devletler bir yandan etnik ve bölgesel siyasetlerin artmasıyla birlikte merkezkaç güçlerin baskısı altına girerken, öbür yandan ekonominin küreselleşmesi ve savaş teknolojisinin gelişmesi gibi etkenlerin yarattığı dış tehditler ve meydan okumalarla da karşı karşıya bulunmaktadır. Bugün artık devletleri geleneksel anlamdaki egemenlikle tanımlamaya imkân yoktur. Hemen hemen bütün devletler kurallarını kendilerinin koymadıkları uluslararası hatta Avrupa Birliği gibi örneklerde uluslar üstü hukuka göre taahhütler üstlenmek durumunda kalmaktadır. Aynı şekilde uluslararası ortak “insan hakları hukuku”da devletlerin kendi takdirlerine göre kural koyma ve uygulama yetkilerini büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Bu süreçte,

küreselleşme insan haklarına saygıyı devletlerin iç sorunu olmaktan çıkarmış ve “küresel toplum”un ilgi alanına sokmuştur. Bu ise geleneksel egemenlik anlayışının ve hukuka bakışın büyük ölçüde değişmesi anlamına gelmektedir.

1.3.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Küreselleşme, ülkelerin kendilerine has maddi ve manevi değerlerinin ve bu değerler etrafında oluşmuş birikimlerinin, ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıdır (Mutlu, 1999: 160). Sosyo-kültürel küreselleşme, demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması, uyuşturucu, AIDS ve terörizmle mücadele gibi bütün insanlığı ilgilendiren konularda ülkelerin ortak bir anlayışa ulaşmalarını veya ulaşmaları gerektiğini ifade etmektedir. Demokrasi, insan hakları, piyasa ekonomisi, özgürlük gibi kavramlar artık tüm ülkelerin gündemine girmiştir. Öte yandan; çevre kirliliği, uyuşturucu ticareti, AIDS, terörizm ve organize suçlar gibi sorunların ülke boyutlarını aşması ve bütün insanlık için bir tehdit oluşturması bütün ülkeleri ortak hareket etmeye zorlamaktadır. Küreselleşme böylece bir ülke için tehdit oluşturan konuya başka bir ülkenin duyarsız kalamayacağı bir bütünleşmeyi de beraberinde getirmektedir.

Günümüzde küreselleşmenin aksaklıklarını gidermeye yönelik gerektiğinden çok daha az kaynak ayrılmaktadır. Bunun sonucu olarak, zenginle fakir arasındaki uçurum büyümeye devam etmektedir. Dünya nüfusunun en zengin % 1’lik dilimi, en fakir % 57’lik dilimin gelirin eşit bir gelire sahiptir. 1 milyardan fazla insan, günde 1 Dolardan az bir parayla yaşamaktadır, her yıl 10 milyon insan temel sağlık hizmetlerinden mahrum olduğu için ölmektedir. Bunlar küreselleşmeden kaynaklanmamış olabilir, ancak küreselleşme de bunları düzeltme yönünde pek az şey yapmıştır (Soros,2003: 3). Oldukça güçlü olan küresel aktörler insanlık için tehdit oluşturabilecek her türlü etkeni ortadan kaldırabilecek güce sahiptir. Küreselleşmenin yapısını kuran ağlara (network) yapılan sayısız bağlantılar her topluluğu ve kültürü çeşitli düzeylerde etkilemektedir. Etkilenme oranına göre o toplulukların ve kültürlerin kimliklerinde zayıflama görülür. Küresel güçler açısından bu zayıflamanın bir anlamı yoktur, istenen ve beklenen şey ise tüketim toplumunu oluşturacak ortak bir “tüketici kimliği” inşa etmektir. Merkezde bütün dünya piyasasına sunulmak üzere üretim yapan büyük çok uluslu şirketler, sınır ve ülke ayrımı yapmadan ürünlerinin aynı tarzda tüketilmesini ve talep görmesini beklemekte veya talep yaratmaktadırlar.

Küreselleşmenin kültürel boyutu son yıllarda üzerinde en çok tartışılan konulardan biridir. Ekonomik ve sosyal alanda ortaya çıkan küreselleşme hareketi için de milli kültür kurumları, uluslararası kurumlar karşısında varlıklarını koruyamamakta, uluslar arası kurumlar içinde yer alma zorunluluğu ortaya çıkmış bulunmaktadır. Kültürdeki bütünleşmeler medeniyetin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Medeniyetin yarattığı vasıtaların ortak kullanımı ile kültürde bir değişme ve bütünleşme süreci başlatılmıştır. Konuşulan ulusal dilin yanı sıra, bütün dünyada en çok kullanılan dil İngilizce'dir. Diplomaside, bilimde, uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel durumların faaliyetlerinde, ticaretle en fazla İngilizce kullanılmaktadır. Dil konusundaki bütünleşmenin uluslararası iletişimi arttıracığına şüphe yoktur. Sosyal ve kültürel alanda küresel bütünleşmenin gelişimi, seyahatlerin ve turizm hacminin artışında profesyonel iş, emek ve diğer çıkar gruplarının kurduğu dünya birliklerinin, televizyon, radyo, basın ve filmler aracılığı ile batının tüketim modellerinin, fikirlerinin, modanın ve müziğin yaygınlaşmasında gözlenmektedir (Güzeltik, 1999: 30).

Küreselleşmenin bu denli hayatımızın her alanını etkilemesi sonucunda değişime karşı konulsa da mutlaka bir şekilde küresel güçlerin etkisi altında kalınacağı muhakkaktır. Hiç şüphesiz küreselleşmenin bize sunduğu nimetlerden yararlanmak gerekir ancak bu küresel güçlerin piyonu olunması gerekliliği anlamına da gelmemelidir.

1.4. Küreselleşmeye İlişkin Yaklaşımlar

1.4.1. Küreselleşmeye Olumlu Yaklaşımlar

Genelde küreselleşmenin yeni bir küresel bilince neden olduğu, toplumları bütünleştirdiğini, ekonomileri daha rasyonel hale getirdiği ve orta vadede bunun herkese, hatta şu anda geçici olarak zarara uğrayanlara bile kazanım sağlayacağı da öne sürülmektedir (Seymen ve Bolat, 2005: 11).

Küreselleşme yanlılarına göre küreselleşmenin olumlu yönlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) İnsanlık adına yeni ortak değerler oluşmakta, kültür ve uygarlıklar yeni baştan anlamlandırılmaktadır (Balay, 2004: 64).

2) İnsan haklarına saygı, demokrasi, adalet ve eşitlik küresel ahlakın baş standardı olmakta ve insan haklarına saygı devletin iç meselesi olmaktan çıkarılıp, küresel toplumun ilgi alanına alınmaktadır (Balay, 2004: 64).

3) Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme ticareti arttırmakta dolayısıyla ticaretten elde edilen kazanç artmaktadır (Kevük, 2007: 1).

4) Küreselleşme ile birlikte nitelikli insan gücünün önemi kavranmakta ve kalkınmaya giden yolun yaşam boyu kitlesel eğitimden geçtiği anlaşılmaktadır (Balay, 2004: 64).

5) Dışsal faaliyetler az gelişmiş ülkelerde yeni endüstrilerin oluşumunu sağlayarak üretim artışına ve büyümeye yol açmaktadır (Kevük, 2007: 1).

6) Ülkeler arası iş birliği ile sağlık alanında ciddi adımlar atılmakta ve sağlıklı yaşam olanakları genişletilmektedir (Balay, 2004: 64).

7) Küreselleşmeyle birlikte teknolojik imkânlara erişim kolaylaşmakta ve yeni çağın dışında kalma riski azalmaktadır (Özdemir, 2004: 79).

8) Ülkeler ayrı ayrı başaramadıkları en uygun kaynak kullanımı ve tam istihdamı, beraber olduklarında başarmaktadır. Yani küreselleşme birlikten kuvvet yaratmaktadır (Kevük, 2007: 1).

9) İş gücü mobilitesi artmakta, üretim ve tüketimde rekabet yaşanmakta ve dünyanın bir ucundaki insan dünyanın diğer ucundaki ürün ve hizmetten faydalanmakta, mesafeler mahrumiyet yaratmamaktadır (Balay, 2004: 65).

10) Teknolojik ilerlemeler işlem ve bilgi maliyetini azaltırken üretimin artışı sağlamakta ve büyümeye yol açmaktadır (Kevük, 2007: 2).

11) “Daha hızlı gelişim, daha yüksek düzeyde yaşam, demokratik ve katılımcı bir düzen ve yönetimde şeffaflık” sağlamaktadır (Kırdar, 2004: 107)

1.4.2. Küreselleşmeye Olumsuz Yaklaşımlar

Küreselleşmeyi olumsuz olarak değerlendiren; bu kavramı Batı'nın ekonomik ve kültürel çıkarlarının dünyanın diğer bölümlerinin çıkarlarının üzerinde olması olarak ifade eden, böylece zengin ve yoksul ülkeler/bölgeler arasındaki eşitsizliğin artarak sürdüğünü savunan ve küreselleşmeyi, emperyalizmin 21. yüzyıl başındaki adı olarak niteleyen yazarlar bulunmaktadır (Seymen ve Bolat, 2005: 9)

a) Becermen (2001: 17) makalesinde, Henry Kissinger'in sözlerine de atıfta bulunarak, küreselleşmenin, ABD'nin dünyanın üzerindeki egemenliğinin diğer adı olduğunu belirtmektedir.

b) Boratav (1990)'ın aktardığına göre, küreselleşmeyi; uluslararası sermayenin çoğunlukla gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmış olması nedeniyle, aslında sömürünün çağdaş biçimi, hatta yeni adı olarak görmektedir (Eroğlu ve Albeni, 2002: 21).

c) Milliyetçi yaklaşıma göre küreselleşme, genelde ulusal bütünlüğü, özelde ise sosyal yapıyı çözücü ve bireyi köksüzleştirici, kültürü melezleştirici ve tarihsel kazanımları yok edici bir süreçtir (Nişancı, 2003: 41).

d) Küreselleşme, birçok ülke açısından dayatılan, aktörlerinin, kimin yönettiğinin ya da kimin şartlandığına belli olmadığı, ekonomik ve siyasi anlamda çıkar sahiplerinin bulunduğu ve köksüzleşmenin oluşturulduğu bir ortamdır.

1.5. Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşmenin etkisi hiç şüphesiz her bir ülkede mevcut ekonomik, siyasi, sosyal koşullara göre farklı olacaktır. Gelişmiş ülkeler küreselleşmeden önemli ölçüde olumlu etkilenirken olumsuz sonuçlarıyla da karşı karşıya kalabileceklerdir. Gelişmekte olan ülkeler de küreselleşmeden olumlu etkileneceklerdir ancak küreselleşmenin olumsuz etkilerinin olumlu etkisinden daha fazla olacağı muhakkaktır. Küreselleşmenin etkilerini genel itibarı ile şu şekilde özetleyebiliriz:

a) Küreselleşmeyle birlikte büyük firmaların ve onların ait oldukları güçlü devletlerin dünya pazarlarındaki payı artmaktadır.

b) Belirli tüketim kalıpları empoze edilmekte, yerli tüketim kalıplarının yerini uluslararası yani büyük firmaların ve onların ait oldukları güçlü devletlerin tüketim kalıpları almakta.

c) Zamanla Çok Uluslu Şirketler az gelişmiş ülkelerdeki iç ticarete girmekte ve ticari sisteme egemen olmakta bunun sonucunda da kendi mallarını veya tüketilmesini planladıkları malları ve hizmetleri pazarlamaktadırlar.

d) Az gelişmiş ülkelerdeki firmalar küresel güçlerin ortağı olarak tek taraflı bağımlı hale getirilmekte böylece hangi malların, nasıl, ne kadar, kimin için üretileceği yabancı yatırımcılar tarafından belirlenmekte, ihracatta yine küresel güçlerin kontrolünde yapılmaktadır.

e) Az gelişmiş ülkede sanayi ve ticaret küresel güçlerin kontrolüne girmekte. ÇUŞ'lar kendi kar maksimizasyonuna ve stratejik planına göre işleri yürütmektedir.

f) Az gelişmiş ülkelerin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bir sanayi ve ticaret politikası izleme olanağı kalmamaktadır.

Böylece küresel sisteme egemen unsurlar ÇUŞ'lar ve gelişmiş ekonomiler olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ise ticari ve ekonomik yönden gelişmiş ülkelere bağımlı hale gelmekte, ticari ve ekonomik kazançlarının büyük bir kısmını gelişmiş ekonomilere aktarmaktadır. Ekonomik bağımlılık sonucunda ülkeler siyasi olarak da gelişmiş ülkelerin güdümüne girmektedir. Bu bağımlılık sonucunda gelişmekte olan ülkeler büyük dış ticaret açıkları ile ve artan dış borçlarla karşı karşıya kalmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESELLEŞMENİN İSTİHDAM ÜZERİNE ETKİSİ

2.1. İstihdam Kavramı

İstihdam sözcüğünün karşılığı, kullanma veya çalıştırma demektir. Bu sözcük, geniş ve dar anlamda olmak üzere iki şekilde kullanılır. Geniş anlamda istihdam, bir ülkenin sahip olduğu üretim faktörlerinin (emek, toprak ve sermaye) bir yıllık süre içindeki kullanılma derecesidir. Dar anlamda istihdam, bir ülkede, bir yıllık bir süre zarfında ekonomik faaliyetlere katılacak durumda olan insan gücünün kullanılma, çalışma veya çalıştırılma derecesidir. Dar anlamda, üretime katılan faktörlerden yalnız emek ele alınmaktadır. İstihdam kavramı, genel olarak dar anlamda yani emek için kullanılır (Tatar, 2006: 3).

İstihdam, çalışma ve gelir sağlama kararında olan bireylerin, işgücünden faydalanılmak üzere iradi ve ihtiyari olarak belirli bir ücret karşılığında çalıştırılmaları anlamını ifade etmektedir (Yaman, 1977: 49).

Yatırımlar, istihdam hacmini belirleyen ana unsurdur. Bir ekonomide yatırım olmadığı sürece istihdam oranlarının artması beklenmemektedir. Yeni yatırımlar, yeni üretim tesisleri ve yeni iş olanakları anlamına gelmektedir. Yatırımların ana kaynağı yeterli dereceli sermaye birikimidir. Sermaye birikimi ise, tasarruf hacmine bağlı bir değişkendir. Halkın elinde bulunan nakit aktiflerin, ekonomik süreç içerisinde geri dönüşüm hızının yüksek olması, yatırımlar için elverişli bir ortam hazırlamaktadır. (Ateş, 2006: 25)

İstihdam, tam, eksik ve aşırı istihdam olmak üzere üç şekilde sınıflandırılabilir.

2.1.1. Tam İstihdam

Bir ekonomide üretim faktörlerinin tümünün çalışması ve etkin bir şekilde üretime katılması halinde ekonomi tam istihdama ulaşmış demektir. Tam istihdamın gerçekleştiği bir ekonomide mevcut çalışma şartlarında ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen tüm emek sahipleri iş bulabilirler. Tam istihdam durumunda hiçbir üretim faktörü boşa olmayıp tam aksine tamamen üretime katılmış durumdadır. Bu durum ise istihdamın teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Uygulamada hiçbir üretim faktörünün boşa olmadığı bir durumu düşünmek gerçekçi ve mümkün değildir. Tam

istihdam halinde buldukları varsayılan kapitalist ya da sosyalist ülkelerde emeğin bir kısmı, sosyal, ekonomik ve teknik gibi çeşitli nedenlerle kullanılmamaktadır (Köklü, 1973: 71). Bu nedenle tam istihdama ulaşmış bir ekonomide de %2 ve %3 gibi düşük oranlarda işsizlik görülebilir. Buna bağlı olarak da bir kısım sermaye boşa olabilir. Tam istihdam durumunda önemli olan açık iş alanlarının o anda iş arayanlardan daha fazla olmasıdır (Gürler, 2000: 128).

Bir başka ifadeyle, tam istihdam bir ekonomide çalışma istek ve yeterliliğinde sahip olup da geçerli ücret düzeyinde çalışmayı kabul eden herkesin iş bulabildiği durumu tanımlamaktadır. Eğer bir ekonomide üretim faktörlerinin tümü çalışıyor ve üretime katılıyorsa bu ekonominin tam istidam durumunda olduğu yada tam istihdama ulaştığı söylenebilir. Tam istihdamın gerçekleşmiş olduğu bir ekonomide mevcut çalışma koşullarında ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen tüm emek sahipleri iş bulabildiği gibi ülkenin mevcut sermaye malları stoku ve tabiat faktörü de tamamen üretime katılmış durumdadır (Seyidoğlu, 1999: 69).

Tam istihdama ulaşmış bir ekonomi, belli bir teknoloji düzeyinde üretebileceği mal ve hizmetlerin en fazlasını üretir. Bir devletin iktidarını elinde bulunduran hükümetin en büyük görevlerinden biri de ülkeyi tam istihdama ulaştıracak politikalar üreterek halkının refah düzeyini yükseltmektir (Tatar, 2006: 3) .

2.1.2. Eksik İstihdam

ILO tarafından eksik istihdam, mesleki becerisi yani eğitim ve çalışma tecrübesi dikkate alındığında bir kişinin yaptığı işin belli normlara veya alternatif bir işe göre yetersiz kalması durumu olarak tanımlanmaktadır (Erk,2007: 54). Bir ekonomide her zaman çalışma irade ve gücünde olanların tümünün iş bulması söz konusu değildir. Mal ve hizmet talebinin belirlendiği istihdam hacminde iş gücünün tamamının çalıştırılması mümkün değildir. Bu bağlamda, ekonomide her hangi bir anda gerçekleştirilebilecek maksimum istihdam hacmi (tam istihdam hacmi) ile fiili istihdam hacmi arasındaki boşluk eksik istihdamı ifade etmektedir (Şahin, 2002: 300).

Dar anlamda ele aldığımızda ise, eksik istihdam ekonomide çalışmak istediği halde iş bulamayanların yani işsizlerin olmasıdır. Bir ekonomide eksik istihdam var ise üretilen mal ve hizmet miktarı, gelebileceği en üst sınırın altında gerçekleşmektedir. Bu durum, ekonomide refah kaybının olacağını, tüketilecek mal ve hizmet miktarının

azalacağını göstermektedir. Bu nedenle, eksik istihdam durumunda, milli gelir olması gereken düzeyin altında gerçekleşmektedir (Dinler, 2003: 447).

2.1.3. Aşırı İstihdam

Bir ülke ekonomisinde emeğin tamamının kullanılması halinde karşılanmamış talep varsa, o ekonomi aşırı istihdam halinde demektir. Böyle bir durumda üretim sektörü söz konusu talebin baskısı altındadır. Bu talep baskısı, kendisini yükselen fiyatlar şeklinde gösterir. Bu ise enflasyon halidir (Köklü, 1973: 71).

Aşırı istihdam kavramı, bir ekonomide mevcut üretim faktörlerinin tümü çalıştığı halde üretilen mal ve hizmet miktarlarının, toplam talebi karşılayamaması durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Bu durumda istihdam hacmi arttırılamadığı için kısa dönemde toplam reel hasılanın arttırılması da imkânsızdır. Üretim öğelerinin maksimum kapasite ile kullanılmasıyla üretim geçici olarak artacaktır. Ancak bu sürekli olmayacağı için kısa bir süre sonra üretim eski düzeyinin de altına düşecektir. (Berberoğlu, 1996: 148).

2.2. İşsizlik Kavramı

İşsizlik, çalışma yaşları arasında olup (15-65) herhangi bir sağlık engeli bulunmayan insanların iş bulamamaları nedeniyle ya da kendi istekleri ile çalışmama durumudur (Seyidoğlu, 2006: 659).

İşsizlik, yıllardır ekonomilerin karşılaştıkları en büyük sorunlardan biridir. İşsizlik sorunu günümüzde de önemini kaybetmemiştir. Tam aksine kendini var gücüyle hissettirmeye devam etmektedir. Gerçekten, gelişmiş ya da az gelişmiş bütün ülkelerde işsizlik problemi küçümsenmeyecek seviyeye ulaşmıştır. Söz konusu ülkelerde zaman zaman yaşanan ekonomik krizlerden dolayı birçok insan, elinde bulunan işini kaybedebilmektedir. Günümüzde devlet, özel sektör ile el ele verip, hem kişisel hem de toplumsal açıdan kayıplara ve huzursuzluklara yol açan işsizliğe karşı tedbirler almalıdır (Tatar, 2006: 7).

Bir ekonomideki işsizlik oranı ise, söz konusu ekonomideki işsizlerin toplam işgücü içindeki payını ifade etmektedir. Buna göre;

$$\text{İşsizlik Oranı} = (\text{İşsizlik Miktarı} / \text{Toplam İşgücü Miktarı}) \times 100$$

şeklinde ifade edilebilir (Öcal, 2007: 8).

İşgücü miktarı doğal, sosyal, hukuki, kültürel birçok faktörün etkisi altındadır. Bu nedenle, durağan ve türdeş olmayan bir yapı arz eder. İş gücünün sayı ve birleşimini etkileyen faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Ülke nüfusunun miktarı, yaş ve cinsiyet bakımından birleşimi,
- Piyasa şartları ve teknolojik seviye
- Hukuk düzeni ve mevzuatı
- Sosyal, moral ve kurumsal faktör
- Ülkede meslek ve sınıf düzeni
- Gelirin ve servetin dağılışı biçimi
- Kültür seviyesi ve kurumsal yapı (Şahin, 2002: 292).

Burada özellikle, bir kişinin çalışmak istemesine ve bu yönde çaba sarf etmesine ve her türlü ücret haddini kabul etmesine rağmen bir iş bulamaması durumu vurgulanmaktadır. Bir kişinin işsiz olması, iş piyasasına hiç girmemiş olmaktan kaynaklanabileceği gibi, mevcut işini kaybetmesi şeklinde de olabilir. Dolayısıyla iş hayatına girme yaşına geldiği halde ve iş bulmak istek ve arzusunda olmasına rağmen iş bulamamış ve iş piyasasına girememiş kişilerden işsiz diye söz etmek mümkün olabileceği gibi, mevcut işini kaybeden ve yeni bir iş arayışında bulunanlarda işsiz olarak tanımlanabilir (Aytaç,Keser, 2004: 2).

Bu denli önemli olan işsizlikle mücadele bütün ekonomilerde en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. İşsizlikle mücadele söz konusu olunca da oluş sebeplerini bilmek ve ona göre tedbir almak gerektiği için işsizlik çeşitli şekillerde incelenmiştir.

2.2.1. İşsizlik Türleri

2.2.1.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik kavramı, çalışma gücü ve arzusu olduğu halde cari ücret seviyesinde iş arayıp da bulamayanların toplamının oluşturduğu işsiz kitleyi ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, emek birimlerinin bir kısmının iş aradıkları halde bulamayıp gözle görünür şekilde boş ve aylak kalmaları açık işsizlik durumunu göstermektedir (Şahin, 2002: 301).

2.2.1.1.1. Geçici İşsizlik

İşçilerin yetenekleri, becerileri, tecrübeleri, çabaları, coğrafi bölge ve çalışmaya ayıracakları zaman için arzuladıkları çalışma süresi çok çeşitlidir. Benzer şekilde, işçi çalıştırmak isteyen işverenlerin, işçilerden bekledikleri iş tecrübesi ve becerisi, çalışma koşulları, istihdam yeri, saati ve ödeyecekleri ücret konusunda çeşitli istekleri vardır. Bu farklılıklar nedeniyle işçilerin kendilerine uygun bir iş bulmaları zaman alacaktır.

İşçilerin uygun bir iş, işverenlerin ise uygun iş gücü araması durumunda geçici bir süre işsizliğin artması friksiyonel işsizlik olarak tanımlanır. O halde friksiyonel işsizlik geçici bir dönemi kapsamaktadır (Gürler, 2000: 130).

Geçici işsizlik emek piyasasında işçi ve işverenlerin, işçilerin sahip oldukları nitelikler ve işlerin gerektirdiği beceriler konusunda eksik bilgilenmeleri ve bir işten yada yerden diğerine hareket etmenin maliyetli olması nedeni ile meydana gelen kısa süreli bir işsizlik durumudur (Eyüboğlu, 2003: 109).

Geçici işsizlik, işinden memnun olmayıp iş değiştirenler, iş piyasasına ilk kez çıkan genç insanlar, işin mevsimlik niteliğinden dolayı hali hazırda çalışmayanlar, yakın bir gelecekte işe başlamak için bekleyenler, eğitim ve kurs görmekte olanları kapsamaktadır. Geçici nitelendirmesi emek piyasasının fizikte varsayılan havasız ortam gibi kusursuz biçimde çalışmadığını, diğer bir deyişle bu piyasanın işçilerle açık işleri buluşturma konusunda çok hızlı biçimde işlemediğini ifade etmektedir (Seyidoğlu, 2006: 661).

a. Friksiyonel İşsizlik

İş gücüne yeni katılan genç nüfus ile çeşitli nedenlerle mevcut işlerini terk etmiş olup yeni bir iş arayanlara friksiyonel işsiz denir. Friksiyonel işsizlerin bir kısmı kendilerine önerilen yeni işi eski işleri ve daha önce aldıkları ücretleri göz önüne alarak beğenmezler. Bu grup işsizler kısa bir zaman zarfında kendi yetenek ve deneyimlerine uygun bir iş zaman içerisinde bulabilirler (Öcal, 2007: 8).

Emek arz ve talebi arasındaki kısa süreli dengesizlikler, emek sahipleri ile müteşebbislerin emek piyasası hakkındaki bilgisizlikleri, işgücünün mobilite noksanlığı friksiyonel işsizliğin temel nedenleri arasındadırlar (Erk, 2007: 75).

b. Konjonktürel İşsizlik

Konjonktürel işsizlik, üretim hacminde zaman zaman ortaya çıkan daralmalar sonucu meydana gelen işsizlik türüdür (Türkay ve Alkin, 2001: 163).

Piyasa ekonomilerinde ekonomik etkinlikler zaman içinde dalgalanma gösterirler bu dalgalanmanın sonucu duraklama ve bunalım dönemlerinde ortaya çıkan işsizliğe konjonktürel işsizlik adı verilir. Konjonktürel işsizlik efektif talebin ekonominin üretim hacmine göre düşük düzeyde kalmasının bir sonucudur (Berberoğlu, 1996 : 148).

Konjonktürel işsizliğin en yoğun dönemi, 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik krizi sırasında yaşanmıştır. Konjonktürel işsizlik, bir gayri iradi işsizlik türüdür. Bu tür işsizlik, ekonomik krizin yoğunluğuna göre bir yada birkaç yıl devam edebilmektedir (Dinler, 2003: 455-456).

2.2.1.1.2. Yapısal İşsizlik

Ekonominin bütün sektörleriyle toplu ve devamlı olarak durgun bir düzeyde kaldığı dönemlerde ortaya çıkan işsizliktir yapısal işsizlik olarak adlandırılmaktadır (Türkay ve Alkin, 2001: 163).

Ekonomide meydana gelen yapısal değişiklikler işsizliğe yol açabilir. Mallara yönelik talebin bileşimi değiştiği zaman emek talebinin yapısı da değişecektir. İş gücünün bu yeni duruma tam olarak uyum sağlamasına kadar ortaya çıkan işsizlik yapısal işsizlik olarak adlandırılmaktadır. Bu tür işsizlik iş gücünün beceriler, meslekler, sektörler ve coğrafi dağılım açısından yapısının iş gücü talebinin yapısıyla tam olarak uyuşmamasından kaynaklandığı söylenebilir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2006: 352).

Yapısal işsizlik, bir ülkenin ekonomik yapısında ve toplam talebin yapısında meydana gelen değişimlerden kaynaklanır. Gözde iş kollarında istihdam artarken, önemini yitiren alanlarda bu tür işsizlik görülür (Tatar , 2006: 11).

Yapısal işsizliğin başlıca nedenleri olarak aşağıdakiler sayılabilir:

- Açık bulunan işler ile iş arayanların beceri gereği yönünden farklı olmaları,
- Açık işlerle iş arayanların farklı yerlerde olmaları,
- Teknolojik gelişmelerin bazı meslekleri ortadan kaldırması şeklinde sıralanabilir.

(Biçerli, 2005: 439-442).

2.2.1.1.3. Teknolojik işsizlik

Az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi arttıkça bu birikimin getirdiği yeni üretim tekniklerinin eski üretim tekniklerinden daha çok sermaye yoğun olduğu görülmektedir. Yani, yeni kabul edilen üretim tekniklerinde belli bir sermaye miktarı eskisinden daha az işgücü kullanımı gerektirdiğinden zaman içinde sermaye birikimi, bazen fazla işgücünü emmek bir yana, işsizliği daha da arttırabilmektedir. Özellikle tarım kesiminde işletme büyüklükleri artıp üretim yöntemlerinde modernleşme arzusu belirginleştikçe el emeği ile yapıla gelen bir kısım işlerin makinelere gördürülmesi teknolojik işsizliği meydana getirmektedir (Uluatam, 1998: 329).

Yeni tekniklerin, makinelerin kullanılması sonucu insan gücünün yerini makinelerin alması da teknolojik işsizlik olarak ifade edilebilir. Yeni teknolojinin girdiği kesimlerde üretim artarken, bu kesimde çalışanlar işsiz durumuna gelir ve bu kesimden diğer kesimlere doğru emek akımı başlar. Bu nedenle teknolojik işsizliğe aynı zamanda yapısal işsizlikte denir. Ancak teknolojik gelişme kısa dönemde istihdam azaltıcı, uzun dönemde ise istihdam yaratıcı bir rol oynar. Uzun dönemde yan çalışma kolları ortaya çıkmakta ve işgücünü yeniden kullanma olanakları doğmaktadır (Berberoğlu, 1996: 147-158).

2.2.1.1.4. Mevsimlik İşsizlik

Mevsimlik işsizlik, ekonomik faaliyetlerin yılın belirli dönemlerinde yoğunluklarını kaybetmelerinden doğan işsizliktir. Mevsimlik işsizlik, ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde yaşayan bireylerin tarımsal faaliyetlerin olmadığı ölü dönemlerde, cari ücret koşullarında çalışmak istedikleri halde iş bulamamaları halidir. En çok turizm, tarım ve inşaat gibi mevsime bağlı işlerde görülen dönemlik işsizliktir (Tatar, 2006: 8)

Bunun yanında toplumun örf ve adetlerine göre bazı günlerde, milli ve dini bayramlarda da işsizlik meydana gelebilir. Tarım sektöründe elde edilen endüstriyel ürünlerin işlenmesi (tütünün işlenmesi, pancarın işlenmesi gibi) dönemlerinde büyük iş gücü hareketi bu alanlara kayacaktır, bu alanlardaki üretim faaliyeti bittiği zaman yeniden işsizlik dönemi başlayacaktır. Mevsimlik işçiler kazançlarını bütün yıla yayarak harcamak zorundadırlar. Söz konusu işçilerin bir kısmı başka iş kollarında geçici olarak da istihdam edilebilir. Mevsimlik işsizlik iradi ve gayri iradi olarak ortaya çıkabilir (Biçerli, 2005: 453-454).

2.2.1.2. Gizli İşsizlik

Gizli işsizlik, bir kişinin açık bir şekilde işsiz görünmemesine rağmen gerçekte üretime hiçbir katkısının olmaması durumudur. Açık işsizlik istatistiksel bir kavram iken gizli işsizlik esas itibarı ile analitik bir kavramdır. Gizli işsizliğin karakteristik özellikleri gelir düşüklüğü, becerilerin tam olarak kullanılmayışı ve düşük verimliliklidir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 461).

Gizli işsizlik en fazla tarım sektöründe görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerde özellikle tarım kesiminde küçük aile işletmeleri bulunmaktadır. Bu işletmelerde aile fertlerinin hepsi bir iş sahibi olarak görünmektedir. Oysa burada çalışanların bir kısmı işletmeyi terk etse bile üretim düzeyinde bir değişme olmaz. Bu, söz konusu kimselerin aslında üretime bir katkıda bulunmadıklarını gösterir. Dolayısıyla bunlar gizli işsizdirler. Yani görünürde bir işleri olmakla birlikte, aslında üretime bir katkıda bulunmamaktadırlar (Tatar, 2006: 11).

2.3. Yabancı Sermaye Yatırımlarının Genel Perspektifi

2.3.1. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türleri

Yabancı sermaye, ülkenin doğal kaynaklarını kullanılabilir hale getirmek ve mevcut üretim faktörlerini etkin biçimde kullanmak için ülke içinde olmayan veya daha elverişli koşullarda ülke dışında bulunan sermayenin içeri alınmasına denir (Yaylı,2011:4).

Gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ) ekonomik kalkınma sürecinde sermaye birikimlerini sürekli artırmaları önemlidir. Sermaye birikimini artırmanın ise iç ve dış tasarrufları artırmak üzere iki yolu olduğu söylenebilir. Marjinal tüketim eğiliminin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkeler açısından iç tasarrufları arttırmanın ve bu yöntemle milli gelir artışı sağlamanın önünde önemli zorluklar vardır. Çünkü bu ülkelerde milli gelir düşük olduğundan marjinal tasarruf eğilimi düşük ve buna karşın marjinal tüketim eğilimi göreceli olarak yüksektir. Diğer taraftan bu ülkelerde tasarrufları arttırmanın diğer bir yöntemi ise dış tasarruf birikimi sağlamaktır. Dış tasarruflarda borçlanma, hibe veya yardımlar ve yabancı sermaye yatırımları olmak üzere üç yoldan sağlanabilmektedir. Hibe almak veya borçlanmak, iktisadi açıdan kısa vadeli ve geçici çözümler olarak kabul edilirken, yabancı sermaye yatırımları daha

geçerli ve sağlam dış tasarruf kaynakları olarak görülmektedir (Şen ve Saray, 2010: 23).

2.3.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Bir ülkede bir firmayı satın almak, yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesi sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini artırmak yoluyla yapılan ve sermaye ile birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi, teknik bilgi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımlara doğrudan yabancı yatırımlar denilmektedir (Karluk, 2002: 466).

Genellikle doğrudan yatırımlar, sanayi sektörüne yöneliktir ve daha çok A ülkesinden B ülkesine doğru sermaye transferi şeklinde değil, A ülkesinin X sanayi dalından, B ülkesinin X sanayi dalına akış şeklinde ortaya çıkar. Özellikle DYS yatırımları, iki sanayi kesimi arasında bir sermaye akışı özelliği taşımaktadır. Bu sermaye akışı, yatay ve dikey yatırımlar şeklinde meydana gelmektedir (Yaylı, 2011: 5).

Özel sektöre verilen krediler ve portföy yatırımlarından farklı olarak DYS girişi, direkt öz sermaye mülkiyeti ve önemli derecede mülkiyet kontrolü içermektedir. DYS, diğer sermaye girişlerine göre daha istikrarlıdır. Örneğin ekonomideki kısa dönemli dalgalanmalarda, DYS yatırımları ülkeyi terk etmezler. Öte yandan, uluslararası kredilerden farklı olarak, yabancı sermaye girişlerindeki işletme riskleri yabancı yatırımcılarca üstlenilir. DYS, sadece mali kaynakların transferi ve yeni iş imkânları yaratımını gerektirmez. DYS, aynı zamanda duran varlıkların transferini, teknoloji, teknik bilgi ve uluslararası pazar girişini içeren bir pakettir. Dolayısıyla bu yatırımlar, ülkeyi en iyi uluslararası uygulamalara, yönetim ve işgücünün yenilenmesine yardımcı olur ve yabancı pazarlar ve iç pazar arasında daha kuvvetli bağlar kurar (Yılmaz, 2007: 14-15).

Doğrudan yabancı yatırımlar sadece finansal bir kaynak sağlama, teknoloji geliştirme etkileri bulunan bir süreç olmamakla birlikte, aynı zamanda istihdam artırıcı etkileri de bulunan ekonomik bir süreçtir. Bununla birlikte doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı ve işgücü verimliliğini artırmaktadır (Balasubramanyam, 1994: 73).

2.3.1.2. Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları

Dolaylı yabancı sermaye yatırımları, diğer adıyla portföy yatırımları tasarruf sahiplerinin uluslararası sermaye piyasalarında uluslararası politik risk, kambiyo kuru

riski, bilgi edinebilme riski gibi ek riskler üstlenmek suretiyle sermaye kazancı ile faiz ve temettü geliri gibi kazançlar elde etmek amacıyla hisse senedi, tahvil ve diğer sermaye piyasası araçlarına yatırım yapmalarındır (Açıkgöz, 2006: 7).

Sıcak para, özellikle yüksek enflasyonlu ülkelerde ekonominin sürdürülebilir bir istikrara kavuşmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Çünkü ekonomide istikrar için dövizin piyasa fiyatının istikrarlı olması gerekir. Hâlbuki sıcak paranın girişinde ve özellikle çıkışında döviz kurları aşırı dalgalanmalara uğrar. Döviz fiyatının böylesine dalgalandığı bir ülkede de, hem ihracata dönük hem de iç piyasaya dayanan bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi zorlaşacaktır. Sıcak para ülkeye girerken oyunun kuralları belirlenmemişse, ülkeden çıkarken ona dur demek mümkün değildir. Dolayısıyla sıcak paranın ülkenin yerel para biriminden dövize döndüğü ve yurt dışına gittiği esnada krizler yaşanabilmektedir. Ancak sıcak paranın bu dezavantajlarından kurtulmak için bazı tedbirler alınabilir. Örneğin sıcak paraları vadeye bağlamak ve spekülatif pozisyondan oluşan sermaye kazançlarını, pozisyon değişiminde ve yurtdışına çıkışta vergilendirmek gibi tedbirler düşünülebilir (Sağlamer, 2003: 4).

Gelişmekte olan ülkelere yapılan portföy akımları, 1990'lı yıllardan bu yana bazı iniş çıkışlar yaşamış olsa da 1980'lerden bu yana artış göstermektedir (Hanson, Honohan ve Majnoni, 2003: 4).

Portföy yatırımları makro ekonomik yapıya sağladığı faydaların yanında, ani sermaye çıkışlarına yol açabilmesi nedeni ile küçük boyutlu para piyasalarında istikrarsızlığa yol açabilmektedir. Bu nedenle portföy yatırımları bazı gelişmekte olan ülkeler tarafından kısıtlanmakta, hatta bazı durumlarda tümüyle engellenmektedir (Çapraz ve Demircioğlu, 2003: 14-19).

2.4. Küreselleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkisi

İktisadi kaynakların ve tabii kaynakların tespit edilmesi, etkin bir biçimde yönlendirilip değerlendirilmesi ve üretimden pazarlamaya kadar kontrol altında organize edilmesi ancak insan unsuru ile gerçekleşmektedir. Teknoloji ne kadar ilerlerse ilerlesin, üretimde insan yerine ne kadar robot ve otomasyon ekipmanları ikame edilirse edilsin ve küreselleşme ile birlikte iş gücünün profili ne kadar değişirse değişsin; insan faktörü her daim üretim ve ekonominin temel unsuru olmaya devam edecektir (Savaşır, 1999: 61).

Yatırımlar, istihdam hacmini belirleyen ana unsurdur. Bir ekonomide yatırım olmadığı sürece istihdam oranlarının artması beklenmemektedir. Yeni yatırımlar, yeni üretim tesisleri ve yeni iş olanakları anlamına gelmektedir. Yatırımların ana kaynağı yeterli dereceli sermaye birikimidir. Sermaye birikimi ise, tasarruf hacmine bağlı bir değişkendir. Halkın elinde bulunan nakit aktiflerin, ekonomik süreç içerisinde geri dönüşüm hızının yüksek olması, yatırımlar için elverişli bir ortam hazırlamaktadır.

Dünyanın büyük bir bölümünde, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren işsizlik oranlarında artış, istihdamda ise gerileme görülmektedir. Dünya üzerinde çok sayıda gelişmiş ülke, sürekli ve yüksek oranda işsizlik, düşük ücretler ve niteliksiz işgücüne istihdam yaratılamaması gibi sorunlarla karşı karşıyadır. 1980'lerden itibaren işgücü arzındaki artışa rağmen, işgücü arzını karşılayabilecek düzeyde yeni iş olanakları yaratılamaması işsizlik oranlarında artışa ve istihdam koşullarında bozulmaya neden olmuştur (Özdemir, Ersöz ve Sarioğlu, 2006: 76).

Doğrudan yabancı yatırım akışının ülkelerin istihdam yapısına çeşitli katkılar sağladığı söylenebilir. Bunlardan ilki istihdam hacmi üzerine olan etkisidir. Bu etkinin iki şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Birincisi, doğrudan üretim kapasitesi yaratarak istihdam artışı sağlamasıdır. Buna doğrudan istihdam yaratma etkisi adı verilmektedir. Yabancı yatırımların ev sahibi ülkede yatırım yapması, işletme kurması ya da mevcut yatırımlarını genişletmesi bu tür etkileri ortaya çıkarmaktadır. İkinci katkı ise, yabancı yatırımların ortaya çıkardığı dolaylı yönden istihdam yaratma etkisidir. Doğrudan yabancı yatırımların neden olduğu rekabet artışı, yeni ve gelişmiş teknoloji, yeni yönetim ve üretim tekniklerinin kullanılması sonucu ortaya çıkabilecek olan istihdam artışı bu tür etkilere örnek olarak verilebilir (Alter, 2007: 197).

DYSY'nın beklenen istihdam etkisi ülkede gerçekleştirilen yatırımların durumuna bağlıdır. Söz konusu yatırımlar yeni üretim tesisleri oluşturmak şeklinde gerçekleşiyorsa, istihdamda hem doğrudan hem de bu yeni birimlerle çalışacak olan şirketler açısından dolaylı olarak pozitif etkiler. DYSY kapanma noktasında olan şirketlerin el değiştirmesi şeklinde gerçekleşiyorsa mevcut istihdamın korunması şeklinde bir olumlu katkı yapar. Öte yandan eğer DYSY sonucu bazı üretim birimleri kapatılıyorsa, istihdam üzerinde negatif bir etki yapar (Güven, 2007: 69).

DYSY'ndan dolayı yatırımın yapıldığı ülkede ciddi istihdam artışları beklenir, ancak bazı ampirik çalışmalar bu etkinin önemsiz düzeyde kaldığını ortaya koymuştur.

Vaitsos (1976) ve Tambunlertchai (1976) DYSY'nın istihdam etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Moosa, 2002: 77).

Çok uluslu şirketler ihtiyaç duydukları işgücünün büyük bölümünü gittikleri ülkeden sağlamaktadırlar. Bu bağlamda, doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülkenin İstihdamı üzerine olumlu etkilerinin olması beklenmektedir. Doğrudan yabancı Yatırımların istihdama olan katkısı özellikle işsizliğin çok büyük bir sorun olduğu gelişmekte olan ülkelerin DYY çekme konusunda oldukça istekli olmalarının en önemli sebeplerindendir (Yıldırım, 2010: 31).

Yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülke istihdamını olumlu etkileyebilmesi için yatırımların yerli sanayi ile bütünlük sağlayacak şekilde olması, işgücü kalitesini artırması ve emek yoğun teknolojiye sahip olması gerekir (Güneş, 2006: 51).

DYSY ve ÇUŞ'lar, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, kısa dönemde ödemeler dengeleri; uzun dönemde ise ekonominin yapısını değiştirmeye yönelik, ihracat, gelir dağılımı, istihdam ve teknolojik düzeyleri üzerinde muhtemel etkilere sahiptir (Alpar, 1980: 85-122).

Yabancı yatırımların istihdama diğer önemli katkısı işgücünün niteliği üzerindedir. Yatırımcı ülke gelişmiş teknoloji kullanmaktadır ve ev sahibi ülke işgücünün bu teknolojide çalışabilmesi için bir eğitimden geçmesi şarttır. Yatırımcı ülke gerek kendi ülkesine göndererek gerekse ev sahibi ülkede işgücünü eğitir ve bu da işgücünün niteliğinin artmasını sağlar. Eğitilen işçiler yabancı şirketlerden çıkıp yerli şirketlerde çalışmaya başladıklarında da yine işgücü açısından ev sahibi ülke bir avantaj sağlamış olacaktır (Gündoğan, 2002: 26).

Yabancı sermaye ile birlikte, üst düzey yöneticileri de yatırım yapılan ülkeye gitmekte, ancak gerekli diğer işgücü yerli kaynaklardan karşılanmaktadır. Azgelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere büyük bir işsiz potansiyeli bulunmaktadır. Bu açıdan bu ülkelere işsizliği giderecek yatırımların kendi kaynakları ile gerçekleştirecek imkânlar yetersiz olduğundan, yabancı sermaye yatırımları istihdam için elverişli bir durum oluşturmaktadır. Örneğin, İrlanda'da 1960-1982 arasında yapılan yabancı sermaye yatırımları 82.000 İrlandalıya iş imkânı sağlamıştır (Akdiş, 1988: 61-90).

Doğrudan yabancı yatırımların istihdam etkisi, ev sahibi ülkelerin en çok önemseydiği konudur. Bu yatırımların istihdam artırıcı etkisi, giren doğrudan yabancı yatırımın genel olarak miktarına, girdiği sektöre, geldiği ülkeye ve geliş amacına göre

değişiklikler göstermektedir. Özellikle işsizliğin yüksek oranlarda seyrettiği gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırımların istihdama ciddi katkıda bulunması beklenir. Bu ülkelerde sürdürülebilir büyüme büyük ölçüde tarım sektöründen çekilen işgücünün imalat sanayi ve hizmet sektörüne sindirilmesine bağlıdır. Önemli miktarda DYY çekmeyi başaran ülkelerde yabancı şirketlerin istihdam ettikleri işçi sayısı, toplam istihdam içinde önemli oranlara ulaşabilmektedir. Örneğin, 2007 itibarı ile Çin’de yabancı şirketlerde çalışanlar (23,5 milyon kişi) toplam istihdamın % 10’unu oluşturmaktadır. Bu oran Endonezya’da % 40’ı geçmektedir (Karagöz, 2007: 2).

2.4.1. Küreselleşmenin İstihdam Hacmi Üzerindeki Etkileri

2.4.1.1. İstihdam Hacmi Üzerindeki Olumlu Etkiler

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülke ekonomisine olumlu etkileri, özellikle de sermaye ihtiyacı içinde bulunan gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına katkısı, yabancı sermayeye kuşkuyla yaklaşılan önceki dönemlerde resmi yardımlara yönelen bu ülkelerin 1980’lerden itibaren borç krizine girmeleriyle daha iyi anlaşılmiş ve doğrudan yatırımlara olan talep giderek artmıştır (Erselcan, 2004: 13).

Yabancı sermaye yatırımlarının sermaye alan ülkelerdeki istihdam etkileri ülkenin gelişmişlik durumuna göre değişiklik arz etmektedir. GOÜ’ye gelen yabancı sermaye o ülkenin yetersiz olan sermaye açığını kapatmakta, borç riskinden kurtarmakta, yeni teknolojiler getirerek ihracat imkânlarını geliştirmekte, iş adresi ve yönetim anlayışlarını değiştirmektedir. Yabancı yatırımla birlikte gelen teknoloji ve bilgi birikimi dolaylı ve dolaysız olarak istihdama önemli katkılarda bulunmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımlar, yatırımın yapıldığı ev sahibi ülke ekonomisi üzerindeki olumlu etkiler esas olarak ülkelerin mal piyasası ile ilgili olmakla birlikte iş gücü piyasasının da bu gelişmelerden olumlu bir şekilde etkilendiği söylenebilir. Pek çok ülkede doğrudan yabancı yatırımların istihdam hacmini artırdığı gözlemlenmektedir. Yatırımların geliş şekline ve hacmine bağlı olmakla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik olarak gerçekleştirilen ve emek yoğun üretim tekniklerinin kullanıldığı üretim süreçlerinde, doğrudan yabancı yatırımların istihdam hacmi üzerinde daha pozitif etkiler yarattığı kabul edilmektedir (Baldwin ve Martin, 1999: 6907).

DYSY beraberinde ülkeye teknoloji yanında yönetici ve üst düzey teknisyen niteliğindeki personeli de getirmektedir. Yerli ortaklar daha önce bilmedikleri teknolojileri dışarıdan gelen ekiple iş yaparken öğrenmektedirler. DYSY yatırımın yapıldığı bankacılık, ihracat, üretim konusundaki yöneticilik ve işletmecilik bilgisini yaygınlaştırmaktadır. Çünkü teknolojinin transferi tek başına yeterli olmamakta ülke şartlarına adaptasyonu ve uygulayacak teknik ve idari kadronun yetiştirilmesi önem taşımaktadır. Bu doğrudan etkinin yanında, yeni bilgiler yerli kuruluşlar tarafından öğrenilerek uygulanmaktadır (Güven, 2007: 71).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını gerçekleştiren çok uluslu şirketlerin, 1970'li yılların ortasında 45 milyon kişi, 1990'lı yıllarda ise 70 milyon kişi personel istihdamına ulaştıkları görülmektedir (UNCTAD, 1994). Doğrudan yabancı yatırımların 1997 yılında gelişmekte olan ülkelerde 26 milyon kişiye doğrudan, 41,6 milyon kişiye ise dolaylı olarak iş imkânı sağladığı kaydedilmiştir (Asiedu, 2004: 373). Doğrudan yabancı yatırımların sadece gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştiği yönünde çalışmalar yapmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Gelişmiş ülkelerde de yabancı sermaye yatırımlarının istihdama olumlu katkılar yaptığı yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Jones ve Wren yaptıkları çalışmada, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının İngiltere'de istihdam artışı açısından oldukça pozitif bir etki yarattığını bulmuşlardır. Bu bağlamda, Kuzey İngiltere'de yabancı sermaye yatırımları tarafından sağlanan istihdam hacmi 1963'te 8.500 civarındayken bu rakamın zaman içerisinde artarak 1978'de 53.000 ve 1993'te de 80.000 seviyesine yükseldiği gözlemlenmiştir (Erk,2007: 131). Knoedler ise çalışmasında, 1986-1990 ve 1990-1996 yılları için yaptığı değerlendirmede Federal Almanya imalat sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmalarda 2,5 milyondan fazla kişinin istihdam edildiği belirtilmektedir (Erk,2007: 131).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de istihdama olumlu etkileri olduğu yapılan çalışmalarda görülmektedir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya ve Estonya için yapılan bir çalışma sonuçlarına göre söz konusu ülkelerde faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaların istihdam hacmini artırdıkları görülmektedir. İmalat sanayinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaların istihdam oranı, toplam istihdam içerisinde 1993 yılı için Çek Cumhuriyeti'nde % 5.9 iken 1996 yılına gelindiğinde % 13.1 düzeyine genişlemiştir. Macaristan'da bu oran 1993 yılında % 31,7 1996 yılında % 36, 1olarak

kaydedilmiştir. Slovakya’da 1993 yılı istihdam oranı % 8 iken 1996 yılında bu oran % 13’e yükselmiştir. 1995 yılında Estonya imalat sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaların istihdam oranı, toplam istihdam içerisinde % 13 olarak belirtilmiştir. Bu oran 1996 yılında ise % 18,9 seviyesine yükselmiştir (Mickiewicz, Radosevic ve Varblane, 2000: 5).

DYSY tarafından oluşturulan yeni istihdam, uzun dönemde istihdamda kazançlar yaratmaktadır. Zira kaynaklar daha verimli şekilde yönlendirilmekte, bu pazarlara giriş yatırımcıların o ülkedeki ürünlere olan ihtiyaçlarını attırmaktadır. Dolayısıyla orada istihdam gelişmesine neden olmaktadır (Cömert, 2000: 5-6).

Yabancı sermayenin ev sahibi ülkenin istihdam sorununun çözümüne ne ölçüde katkıda bulunacağı, yabancı yatırımın geliş şekline ve üretim yaptığı sektöre bağlıdır (Alpar,1980: 85-122). ÇUŞ yeni şirketler kurma, var olan şirketleri satın alma veya yerli sermaye ile ortak şirket kurma yollarından birini tercih etmekte, her durumun istihdam seviyesi üzerine etkisi de farklı olabilmektedir. Örneğin yeni bir şirket kurulması halinde tam istihdam hali bulunmuyorsa, yatırım yapılan işkolunda aşırı büyüme söz konusu değilse istihdam seviyesi üzerine olumlu etki yapmaktadır (Akdoğan, 2007: 42).

DYY’nin, emek talebini artırdığı ölçüde ücretleri artırabilmesi, yeni üretim ve ihracat olanakları yarattığı ölçüde devlete ek vergi geliri sağlayabilmesi, refah ve gelir dağılımını iyileştirebilmesi, elde edilen sermayenin tekrar reel ekonomiye kazandırılması sonucu yeni istihdam olanakları yaratılabilmesi, finansal piyasaların gelişmesine katkıda bulunabilmesi ve dış ekonomik ilişkilerin güçlenmesine katkı yapabilmesi gibi olumlu etkileri söz konusudur (Şener, 2008: 21).

2.4.1.2. İstihdam Hacmi Üzerindeki Olumsuz Etkiler

Yabancı sermayeye yöneltilen başlıca eleştiriler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Seyidoğlu, 2003: 730-731):

a) Ekonomi üzerinde yabancı denetiminin artması: Yabancı sermaye yatırımlarının temel özelliği şirket yönetimi üzerinde dolaysız bir denetim sağlamaktır. Bu açıdan bir plana bağlı olmaksızın kabul edilen yabancı sermaye yatırımları başlıca sektörleri ele geçirerek ekonomiyi denetimi altına alabilir. Bu da ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığını tehlikeye sokacaktır.

b) Ekonomik bütünlüğün bozulması: Gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye yatırımları ekonominin bütünlüğü üzerinde de tahribat yaratabilir. Yabancı

sermaye yatırımlarıyla kurulan işletmelerde gelişmiş üretim teknikleri uygulanırken diğer alanlarda geleneksel üretim yapısının sürdürülmesi ekonomiyi ikili bir yapı içerisine sokabilir.

c) Dış ticaret kısıtlamalarının aşılması: Yabancı sermaye yatırımları gümrük tarifeleri ve ithalat yasakları gibi koruyucu duvarların aşılmasına olanak sağlamaktadır. Oysa bu kısıtlamalar bazı koruyucu gerekçelerle konulmaktadır.

d) Yerli şirketler karşısında haksız rekabet üstünlüğü: Yabancı sermaye işletmelerinin arkasındaki güç ileri teknoloji ve yöneticilik bilgisi küçük ölçekli yerli işletmeler karşısında bir haksız rekabet üstünlüğü sağlayacaktır. Rekabet gücü olmayan yerli girişimciler endüstriyi terk etmek zorunda kalacaklardır. Böylece yabancı işletmeler yerli ekonomide tam bir tekelci konumuna gelebilirler.

e) Döviz giderlerini arttırıcı etki: Yabancı şirketler pek çok durumda, beklendiği gibi ihracata yönelmemekte, hammaddeleri yerli kaynaklardan değil yurt dışından temin etmekte ve yaptıkları kar transferleriyle de ödemeler bilançosu üzerindeki baskıyı ciddi bir biçimde arttırmaktadırlar.

f) İhracatı kısıtlama: Çok uluslu bir şirket yabancı ülkede şube açtığı zaman bu şubenin ihracatta kendisiyle rekabette bulunmasına genellikle izin vermeyecektir. Dolayısıyla ev sahibi ülkenin ihracat olanakları yapay bir biçimde daraltılmış olacaktır.

g) Teknolojik bağımlılık: Yabancı işletmeler araştırma ve geliştirme faaliyetlerini gittikleri ülkelerde değil kendi ana merkezlerinden gerçekleştirecektirler. Dolayısıyla ev sahibi ülkeler yeni teknikleri sürekli olarak yurt dışından ithal etmek zorunda kalacaktır. Buda teknolojik bağımlılığın artması demektir (Erk, 2007: 44).

Yabancı yatırımların istihdam hacmi ile ilgili diğer olumsuz yanı da, işten çıkarma ve yeniden işe alma işlemlerinin sık sık yer almasına sebep olmaktan ötürü, bir ülkenin istihdam durumunda olumsuz yönde etkiler yaratmaktadır (Ekin, 1994: 204).

2.4.2. Küreselleşmenin Ücretler Üzerindeki Etkileri

Gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayenin işçi ücretleri üzerindeki etkileri, yayınlanmış yayınlar, gözlemler ve ekonometrik metotlar kullanılarak yapılan çalışmalara dayanır. Gelişmekte olan ülkelerde çokuluslu ve yabancı sermaye firmalarında istihdam edilen işçilerin yerel şirketlerle karşılaştırıldığında ortalama olarak daha yüksek ücret aldıklarına dair yaygın kanıtlar bulunmaktadır (Durusilla, Deardorf ve Stern, 2003: 37).

DYSY ile ücretler arasındaki ilişkinin açıklanabilmesi için iki farklı soru üzerinde durulabilir. Biri ev sahibi ülkelerdeki emek piyasalarının nasıl işlediği ile ilgilidir. Diğer DYSY girişlerinin, firma büyüklüğü, endüstri, sermaye yoğunluğu, AR-GE yoğunluğu ve diğer yabancı firmalarla ilgili karakteristik özelliklerin emek piyasalarını nasıl etkilediği ile ilgilidir (Batmaz ve Tunca, 2005: 64-65). Robert E. Lipsey ve Sjöholm(2001)'un yaptıkları bir çalışmaya göre, yabancı firmaların, benzer vasıflara sahip işgücüne yerel firmalardan daha fazla ücret ödemelerinin çeşitli sebepleri vardır. Yabancı firmaların ileri teknoloji sayesinde yerel firmalara kıyasla daha fazla emeğin marjinal verimliliğine sahip olduğu ve böylelikle daha fazla ücret ödeyebileceği düşünülebilir; fakat bu duruma beklenen tepki çıktının ücretlerden daha fazla artmasıdır. Bunun için birkaç sebep ileri sürülmüştür. Ev sahibi ülkelerdeki düzenlemeler ya da ana ülke baskılarından dolayı bu şekilde davranmak zorunda kalınabilir. Findlay modelinde, yabancı yatırımların daha yüksek ücret vermesinde kamu ile iyi ilişkiler kurulmasındaki amaç ileri sürülmüştür. Potansiyel işgücünün tercihlerini yerel firmalar yönünde kullanmalarını kısmen engellemek ve kendilerine çekmek istemeleri ikinci bir neden sayılabilir. Üçüncü olasılık, yabancı firmaların işgücü kaybını en aza indirmek istemeleridir. Çünkü yabancı firmalar sahip oldukları ileri teknoloji sayesinde rakipleri karşısında avantaj sahibidirler ve işgücünün yerel firmalara yapacağı iş değişiklikleri, bu bilgilerin rakip yerel firmalara sızmalarına sebep olabilir. Dördüncü durum da, yabancı firmaların yerel ekonomideki emek piyasaları hakkında sınırlı bir bilgiye sahip olmaları ve kalifiye işgücünü cezp etmek için yerel firmalardan daha yüksek ücret teklif etmeleridir.

ÇUŞ'ların çalıştırdıkları işgücü ücretleri üretilen ürünlerin satış fiyatının çok küçük bir parçasını oluşturması nedeni ile de yerel firma ücretlerinden daha yüksek olabilir. Bu durum, bazı küreselleşme karşıtlarının savunduğu; ÇUŞ'ların buldukları üçüncü dünya ülkelerinde işçileri sömürerek, onları uzun çalışma saatleri boyunca ve ağır çalışma koşulları altında, oldukça düşük ücretler karşılığında çalıştırdığı düşüncesini desteklemektir. Fakat bu, bir genellemeden daha ileri gitmemektedir (Arıkan, 2006: 42).

Yabancı şirketler, yatırım yaptıkları ülkedeki nitelikli işgücünü kendilerine çekmek amacıyla ile de, o ülkedeki ortalama ücretlerin üzerinde ücret ödeyebilirler. Bu durum, işgücünün belirli bir bölümünün yüksek ücret alarak refah düzeylerini yükseltmiş olacaktır. Ancak işsizliğin yaygın olduğu ve büyük bir işgücü grubunun

düşük ücret düzeylerinde çalıştığı bir ortamda, yabancı şirketler tarafından istihdam edilen nitelikli işgücüne ülke ortalamasının çok üzerinde ücret ödenmesinin sosyal yapı içerisinde ayrıcalıklı bir işgücü grubu yaratarak ekonomideki ücret yapısını daha da bozacağı ileri sürülebilir (Gündoğan, 2002: 78)

Aitken, Harison ve Lipsey (1996:341,345) Meksika, Venezüella ve Amerika'da yabancı sermayenin firmalar üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Yabancı sermayenin varlığı, belirgin bir şekilde bu üç ülkedeki fabrikaların tümündeki maaşları yükseltmiş, fakat sadece Amerika'da yerli fabrikalarda da bu etki görülmüştür. Aitken ve diğerleri, bölgesel istihdamda yabancı yatırım payındaki % 10'luk bir artışın, Meksika ve Venezüella'daki işçi maaşları % 2,5 oranında artırdığını bulmuşlardır. Fakat yapılan çalışma yerel firmalarla sınırlandırıldığında, yabancı yatırım değişkeni önemsiz çıkmıştır. Endüstri bazında yapılan araştırmaya göre de; yabancı sermaye firmalarının varlığı ve oranı, nitelikli ve niteliksiz işçi maaşlarını arttırmış, nitelikli işçiler üzerindeki etkisi yeteneksiz olanlara göre % 50 daha fazla olmuştur (Brown, Deardorf ve Stern , 1996: 43). Sonuç olarak Aitken ve arkadaşlarının bulduğu sonuçlar, yabancı sermaye firmalarının ücretler üzerinde olumlu etki yarattığı görüşünü desteklemektedirler (Akdoğan, 2007: 61).

Uluslararası ticaret teorilerinde ortak görüş; gelişmekte olan ülkelerdeki düşük işgücü maliyetlerinin doğrudan yabancı yatırımları kendine çektiği yönündedir. Literatürde; yatırım yapan ve yatırım yapılan ülkeler arasındaki ücret farkını işgücünün hareketsizliğiyle birleştiren bazı çalışmalarda, yüksek ücret seviyesinin doğrudan yabancı yatırımları caydırdığı kanıtlanmıştır. Tsai 1994 yılında yaptığı çalışmada, imalat sektöründe saat başı ücreti kullanarak, ucuz işgücü hipotezine 1983-1986 dönemi için güçlü bir destek bulurken; 1975-1978 arası dönem için bu hipoteze, zayıf bir destek bulmuştur(Chakrabarti,2001:99-100). Hatzius (2000:117,143), Almanya ve İngiltere'ye ait verileri kullanarak, işgücü maliyetleri ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik olarak yaptığı çalışmada; birim işgücü maliyetlerinin ülkeye giren ve ülkeden çıkan doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Açıkalm, 2007: 271-282).

2.4.3. Küreselleşmenin İşgücü Niteliği Üzerindeki Etkileri

Yabancı sermaye yatırımlarının istihdam üzerindeki etkilerinden biri de işgücünün niteliği üzerinedir. İşgücü niteliği üzerindeki katkıları genellikle olumlu ve

işgücü kalitesini artırıcı yöndedir. Bu artış genelde eğitim seviyesinin yükselmesi yönünde kendini gösterir. Yatırımcı ülke gelişmiş teknoloji kullanmaktadır ve ev sahibi ülke işgücünün bu teknolojide çalışabilmesi için bir eğitimden geçmesi şarttır. Yatırımcı ülke gerek kendi ülkesine göndererek gerekse ev sahibi ülkede işgücünü eğitir ve bu da işgücünün niteliğinin artmasını sağlar. Eğitilen işçiler yabancı şirketlerden çıkıp yerli şirketlerde çalışmaya başladıklarında da yine işgücü açısından ev sahibi ülke bir avantaj sağlamış olacaktır.

Doğrudan yabancı yatırım girişleri sonucu iş gücü verimliliğinin artmasıyla, geleneksel sektörlerden sanayi ve hizmet sektörlerine iş gücü akışı olabilmektedir (Ercan, 2001: 89). Çokuluslu şirketler esas itibarı ile ileri teknolojik yeniliklerin uygulandığı işkollarında faaliyet gösterdikleri için yüksek vasıflı işgücüne olan talep miktarı geleneksel kesimlerde faaliyet gösteren şirketlerin talep miktarına göre daha fazla gerçekleşmektedir (Kutal, 1982: 114).

Küreselleşme ile birlikte, üretimde bilgi işçisine duyulan ihtiyacın artışı ve bilgisayar ile otomasyon teknolojilerinin yaygınlaşması yani; yeni üretim biçimi, kalite standartları ve kullanılan teknolojiler beden gücüne dayalı vasıfsız/yarı vasıflı işgücünü önemli ölçüde devre dışı bırakmıştır (Şen, 2006: 129).

Kökenleri 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan görüşlere göre; işgücünün teknolojik gelişme ile vasıf kazandığı veya yeniden vasıflandığı belirtilmektedir. Diğer taraftan yeni teknolojilerin işgücü başına düşen vasıf gereksinimini azalttığı ve gerçekte emeği ikame etmek ve sermayenin vasıflı emeğe bağlılığını ortadan kaldırmak üzere üretim süreçlerine adapte edildiği ileri sürülmektedir (Ansal, 1996: 122).

Gerek teknoloji gerekse üretim alanında değişimlerin yaşandığı küreselleşme süreciyle birlikte artan uluslararası rekabet, daha verimli ve daha eğitilmiş işgücünü gerekli kılmıştır. Esnek işgücü modelleri çerçevesinde ele aldığımız işgücünün istenilen donanımlara sahip olabilmesi; hem temel eğitim hem de yaşam boyu eğitim sisteminin gerekliliğini gözler önüne sermektedir (Şen, 2006: 131).

Yabancı şirketlerin yaptığı bu katkının aslında abartıldığını savunanlar da vardır. Yabancı şirketlerin daha çok sermaye yoğun teknolojiler kullanmalarının altında yatan temel nedenlerden birisinin, bu eğitim maliyetleri yükünden kurtulma isteği olduğu ifade edilmektedir. Uluslararası şirketler bazen işgücünün eğitimine katkıda bulunmadıkları gibi, devlet ve özel kesimde bulunan kalifiye işgücünü de yüksek ücretler vererek kendilerine çekmekte ve böylece kalifiye işgücü açığına da sebep

olmaktadırlar. Bunun yanında kamu kesiminde önemli yerlerde çalışan nitelikli yöneticileri de cazip koşullarda istihdam ederek bu alanda da bir boşluğun doğmasına yol açmaktadırlar (Gündoğan, 2002: 77).

2.5. Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelerde İstihdama Etkisi

Küreselleşme, ulaşım ve iletişimdeki hızlı teknolojik ilerleme sayesinde ülke sınırlarını ortadan kaldırmış, ülkeleri birbirine yakınlaştırmıştır. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler ve tek başına ekonomi, ülke refahı kavramları günümüzün en popüler kavramları olarak öne çıkmış ve bu bağlamda Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının önemi de giderek artmıştır.

DYS yatırımcısı gittiği ülkeye üst yöneticilerini beraberinde götürmesine rağmen, yatırımlar için gerekli işgücü ve diğer girdiler ülkenin kendi kaynaklarından karşılanmaktadır. Bu anlamda DYSY geliştirmekte olan ülkenin atıl duran üretim faktörlerine (dar ve geniş anlamda) istihdam olanağı sağlamaktadır. DYSY bu anlamda bir taraftan kaynakların uluslararası etkin kullanımını sağlarken, diğer taraftan ülkelerarası emek göçünün ve bu vesileyle ortaya çıkması muhtemel diğer sosyal ve hukuki sorunların önünü kesmiş olmaktadır (Güven, 2007: 68). Yabancı yatırım mevcut bir tesisin ya da firmanın satın alınması şeklinde gerçekleşiyorsa bunun istihdam üzerindeki olumlu katkısı yeni bir yatırımın sağlayacağı istihdam katkısı gibi olmayacaktır. Ancak satın alınan tesis ya da firma verimsizlik ya da ekonomik olmaktan uzak olması nedeniyle kapanacak idiyse, bu durumda DYSY 'nın istihdama yaptığı katkıyı daha dikkatli değerlendirmek gerekir (Güven, 2007: 68).

Gelişmiş ülkelerde yabancı yatırım için uygun altyapının olması yabancı yatırımcıların öncelikle bu ülkeleri tercih etmesine neden olmuştur. Yabancı sermaye girişleri ve çıkışları gelişmiş ülkelerde daha yoğun yaşanmaktadır. Ancak zamanla yabancı yatırımlar geliştirmekte olan ülkelere yönelmiştir. Başlangıçta ABD kökenli olan ÇUS tarafında gerçekleştirilen DYSY, günümüzde Avrupa, Japonya kökenli hatta GOÜ kaynaklı ÇUS tarafından da gerçekleştirilmektedir. Küreselleşme, firmaları ayakta kalabilmeleri için uluslararası rekabete zorlamakta bu süreç ÇUŞ'in artması ve beraberinde DYSY'nın da artması sonucunu doğurmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere yapılan yabancı sermaye yatırımlarının 1985'ten itibaren sürekli bir artış seyri izlediği tespit edilmiştir ve 1985 yılında dünya toplamında 141 milyar Dolar olan yabancı sermaye yatırımının 24 milyar Dolar'ı geliştirmekte olan

ülkelere yapılırken, 1999'a gelindiğinde 1.075 milyar Dolar olarak gerçekleşen dünyadaki toplam yabancı sermaye yatırımlarının 222 milyar Dolar'ı geliştirmekte olan ülkelere yapılmıştır.

Tablo 1. Dünya Genelinde 1985-1999 Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi (Milyar \$)

	1985-1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Gelişmiş Ülkeler	116	114	119	138	142	205	208	292	477	829
Gelişmekte Olan Ülkeler	24	41	46	73	90	96	128	163	155	222
Diğer	0,25	2,4	4,4	6,2	5,8	14	12	8	11	23
Dünya Toplamı	141	158	170	218	238	316	349	464	643	1075

Kaynak : UNCTAD, World Investment Report, 2001: 291-295

Gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından aldıkları pay sürekli bir artış seyri izlemiştir. Yatırım miktarı 1985 itibarı ile 24 milyar Dolar iken 1991'de yaklaşık iki katına çıkmış ve 41 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin yabancı yatırımlardan aldıkları pay oranındaki artış 1998'e kadar devam etmiş 1998'de ise küçük bir düşüşle 155 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2. Dünya Genelinde 2000-2010 Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi (Milyar \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gelişmiş Ülkeler	1.189	625	444	368	451	639	961	1.309	971	615	691
Gelişmekte Olan Ülkeler	214	203	183	206	291	343	500	662	773	570	552
Dünya Toplamı	1.403	828	627	573	742	983	1.462	1.971	1.744	1.185	1.244

Kaynak: IMF-World Economic Outlook Database, September 2011; UNCTAD, World Investment Report 2011.

Gelişmiş ülkelerin yabancı yatırımlardan aldıkları pay 2000’de 1.189 milyar Dolar olarak gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkeler ise yabancı yatırımlardan 214 milyar Dolar pay almışlardır ki 1999 ile karşılaştırıldığında yine bir düşüş olduğu görülmektedir. Dünya toplamında bu yılda 1.403 milyar Dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin yabancı yatırımlardan aldıkları pay 2001 ve 2002’de bir düşüş seyrine girmiş ve 2002’de 183 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Düşüş seyri 2003’den itibaren değişerek tekrar yükselmeye başlamış ve 2008’de 773 milyar Dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir. 2009’da 570 milyar Dolar seviyesine gerileyen yabancı yatırım miktarı 2010’da da bu düşüşünü devam ettirmiş ve 552 milyar Dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir.

En büyük uluslararası doğrudan yatırımcıların başını 2010 itibarı ile ABD ve Almanya çekerken, gelişmiş ülkeler kaynaklı yatırımlar, toplam uluslararası doğrudan yatırımların % 71’ini oluşturmuştur. Gelişmekte olan ülkeler 2010’da 328 milyar Dolarlık dış yatırım yaparken; bu ülke ve bölgeler arasında Hong Kong, Çin ve Rusya özellikle dikkat çekti. 2010 yılı itibarı ile toplam uluslararası doğrudan yatırım (UDY) stoku 19, 1 trilyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD ve Hong Kong (Çin)’un bir ve ikinci sırayla en fazla UDY stokuna sahip ülkeler olduğu görülmüştür. Türkiye ise 2010’da 1,8 milyar Dolarlık dış yatırım ile 44. sıraya yerleşmiş ve yatırım stoğunda ise 182 milyar Dolar ile 23. sırada yer almıştır (YASED, 2011: 4).

Gelişmekte olan ülkelerin global yatırımların % 50’sinden fazlasını çekmiş olması ilk kez 2010’da olmuş ve krizin de etkisiyle eksenin gelişen ekonomilere kaydığı

görülüdür. Dünyada uluslararası birleşme ve satın alma işlemlerinin toplam değerinin, 2010'da bir önceki yıla oranla % 36 artarak 339 milyar Dolar'a yükseldiği, uluslararası doğrudan yatırım projelerine bakıldığında imalat sanayi sektörünün % 48 ile ilk sırada, sanayi sektörünün % 30 ile ikinci, hizmet sektörünün ise % 22'lik payla üçüncü sırada yer aldığı yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir. 2010'da Türkiye'nin dünya genelindeki uluslararası doğrudan yatırımlardan aldığı pay binde 7 olurken, 173 gelişmekte olan ülke toplamındaki payı ise % 1,4 olarak gerçekleşmiştir. 2010 itibarı ile Türkiye'de UDY stoku GSYİH'nin % 24,5'ini kapsarken, UDY'nin toplam sabit sermaye yatırımlarındaki payı da % 6,5 olarak gerçekleşmiş ve Türkiye, içinde bulunduğu Batı Asya bölgesinde ise en çok yatırım çeken ülkeler arasında 2. sırada yer almıştır (YASED, 2011: 3).

Tablo 3. Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi

	1980 (bin)	2009 (bin)	2010 (bin)	2011 (bin)
Gelişmiş Ekonomiler	398,918	962,567	2,566,384	2,610,336
Gelişmekte Olan Ekonomiler	1,349,937	230,420	512,669	515,163
Diğer	153,932	116,635	197,092	196,321
Dünya	1,902,787	1,309,622	3,276,145	3,321,820

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development,United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

Gelişmekte olan ülkelerde 1980'lerde toplam 1.349.937 kişiye istihdam yaratan yabancı sermaye yatırımları gelişmiş ekonomilerde 398,918 kişiye, dünyada toplam 1.902.787 kişiye istihdam imkânı sunmuştur. Bu rakamlar özellikle işsizliğin önemli problem olduğu ülkeler için yadsınamayacak rakamlardır. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye yatırımlarının istihdama katkısı 2009'a gelindiğinde azalmış ve dünyada toplam 1,309,622 kişi yabancı yatırımlar sonucu istihdam imkânı bulurken gelişmekte olan ülkelerde 230.420 kişinin istihdam imkânından yararlandığı tespit edilmiştir. Yabancı sermaye yatırımları 2010 itibarı ile dünyada 3.276.145 kişiye istihdam imkânı sunmuş ve gelişmekte olan ülkelerde bu sayı 512.669 kişi olmuştur ve 2009 ile karşılaştırıldığında bu sayı iki katına çıkmıştır, 2011'de ise toplam 3.321.820

kişiyeye sunulan istihdam imkânından gelişmekte olan ÷lkeler 515.163 kişiyeye yararlanmıştır ki 2010 ile karşılaştırıldığında yine bir artış olduğu g÷r÷lmektedir.

2.5.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan ÷lke Ekonomileri İçindeki Yeri ve Önemi

Gelişmekte olan ÷lkelerdeki yabancı sermaye yatırımları 1980'lerde az sayıdaki ÷lkede toplanmıştır. Bunlar doğal kaynaklar bakımından zengin, yurtiçi pazarı büyük veya ihracata yönelik üretime uygun bir merkez olarak büyük avantajları olan ÷lkelerdir. Brezilya, Meksika, Singapur, Malezya, Endonezya ve Güney Afrika'daki yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ÷lkelerdeki yabancı sermaye stokunun yarısına eşittir. Dünya sanayi üretiminin % 34'ü 1984'te gelişmekte olan ÷lkelerde gerçekleştirilirken, bu oran 1994'te % 40'a ulaşmıştır. Gelişmiş ÷lkelerin dünya sanayi üretimindeki payı ise aynı dönemde % 57'den % 55'e gerilemiştir. Sanayileşmiş ÷lkelerin yılda ortalama % 2,5, gelişmekte olan ÷lkelerin ise ortalama % 6,5 oranında büyümeye devam edeceği öngör÷ldüğünde, 2004'te dünya üretiminin % 48'inin gelişmekte olan ÷lkeler % 47'sinin gelişmiş ÷lkelerde gerçekleştirileceği tahmin edilmiştir (Onarer, 2000: 7).

Gelişmekte olan ÷lkelere yapılan DYSY 1990'lardan itibaren hızla artarken bu gruptaki ÷lke ve bölgeler arasında Çin, Singapur, Malezya, Tayland, Brezilya, Meksika, Hong Kong, Arjantin, Mısır, Tayvan başı çekmiştir.

ÇUS ların DYSY larının Latin Amerika ÷lkeleri (Meksika, Brezilya, Arjantin) ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini makro ekonomik göstergeler dikkate alınarak incelendiğinde genellikle olumlu bir ilişki g÷rmek mümkündür. Yalnız bu olumlu durumda, sosyal, siyasi ve kurumsal istikrar da önemli bir yer işgal etmektedir. Çünkü siyasi istikrar, yabancı yatırımlardan faydalanılması konusunda katalizör görevini g÷rmektedir. Diğer bir ifade ile bir ÷lkeye giriş yapan yabancı sermayeden azami düzeyde yararlanmak büyük ölçüde siyasi iradelerin performansına bağlıdır.

Gelişmekte olan ÷lkeler, ulusal tasarruflarının ekonomik kalkınma için gerekli yatırımların finansmanına yeterli gelmemesi nedeniyle DYSY'na şiddetle ihtiyaç duyarlar. Yine kendileri teknoloji geliştiremedikleri için yabancı yatırımcının ÷lkelerine teknoloji getirmesini ve emek yoğun teknolojilerle ÷lkenin istihdam sorununu hafifletmesini beklerler. Ayrıca, üretimin ve ihracatın artırılması, yönetim bilgisinin ve becerisinin ÷lkeye getirilmesi ve yayılmasını da DYSY'ndan beklerler. Dolayısıyla, DYSY'nın ÷lkeye çekilmesi bu ÷lkeler için zorunluluk arz eder. İkinci Dünya

Savaşı'nın sonrasında yabancı sermayeye düşmanlık ve yabancı sermayeyi nasıl kontrol ederim kaygısı yerini 1980'lerden ve özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 1990'lardan sonra yabancı sermayeyi nasıl cezbederim anlayışına dönüşmüştür. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler DYSY için sadece asgari düzenlemeler yapmakla kalmamış, vergi muafiyetleri ve sübvansiyonlar gibi özel teşviklerle DYSY'na cazip iklim yaratma gayretine girmişlerdir. Böylece ekonomik düşünce siyasi düşüncenin önüne geçmiş, gelişmekte olan ülkelere yönelik DYSY'nda önemli artışlar olmuştur (Güven, 2007: 57).

En fazla uluslararası doğrudan yatırım çeken ülke 2010'da da 2009'da olduğu gibi ABD olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler arasında olan Çin, çektiği 105,7 milyar Dolar'lık yatırım ile 2010'da 2. sırada yer almıştır. Gelişmekte olan bölgelerden Hong Kong 2009'da 4. sırada yer alırken 2010 yılında 3. sıraya yükselmiştir. Yine gelişmekte olan ülke statüsünde bulunan Brezilya 2009'da 14. sırada yer alırken, 2010'da 5. sıraya yükselmiş ve 48,4 milyar \$ yabancı sermayeyi ülkesine çekmeyi başarmıştır.

Türkiye en fazla yatırım çeken ülkeler arasında 2010 itibarı ile 27. sırada yer almış ve toplamda aldığı yabancı sermaye miktarı 9,1 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4. En Fazla Doğrudan Yatırım Çeken İlk 10 Ülke (2010)

2010	2009	Ülke	Miktar (Milyar \$)
1	1	ABD	228,3
2	2	Çin	105,7
3	4	Hong Kong, Çin	68,9
4	16	Belçika	61,7
5	14	Brezilya	48,4
6	5	Almanya	46, 1
7	3	İngiltere	45,9
8	6	Rus. Fed.	41, 2
9	20	Singapur	38,6
10	9	Fransa	33,9
27	30	TÜRKİYE	9, 1

Kaynak: YASED, UNCTAD 2011 Dünya Yatırım Raporu Sunumu, İstanbul, 2011

Tablo 5'te bazı bilim insanlarının yabancı yatırımlarla istihdam arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaları özetlenmiştir. Yapılan çalışmalarda Lall 1995'te gelişmekte olan ülkeler üzerinde yaptığı araştırmada DYY'ın istihdam üzerine etkilerinin kompleks olduğu sonucuna varmıştır. Kyota 2006'da Japonya üzerinde

yaptığı çalışmada Japon ÇUS'ların istihdama etkisinin negatif olduğu sonucuna varmıştır.

Baldwin 1995'te OECD ülkeleri üzerine yaptığı çalışmada DYY'nin istihdam etkisinin çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebileceği sonucuna varmıştır. Brown 2002 yılında 1987-1996 yılları Meksika için Maksimum Olabilirlik yöntemiyle yaptığı araştırmaya göre DYY'nin istihdama etkisi pozitiftir. Williams'ın 2003'te 1980 sonrası giriş yapan firmalar için Ordered Probit Modelle yapmış olduğu çalışmada DYY 'ların istihdama etkisinin pozitif olduğu sonucuna varmıştır. Mariotti ve arkadaşlarının 2003'te 1985-1995 yılları arası İtalya için OLS yöntemi ile yaptıkları çalışmada DYY'ların istihdama etkisinin olmadığı sonucuna varmışlardır. Castern 2003'te yüksek ücretli ülkeler üzerine yani GSMH sı yüksek ve çalışanların ücret seviyesinin yüksek olduğu ülkeler üzerine yaptığı çalışmada DYY'ların istihdama hem negatif hem de pozitif yönde etki ettiği sonucuna varmıştır.

Chang 2005'te 1981-2003 yılları Tayvan için VAR tekniği ile yapmış olduğu çalışmada DYY ile işsizlik oranı arasında herhangi bir ilişkinin var olmadığı sonucuna varmıştır. Ernst 2005'te Arjantin, Meksika, Brezilya üzerine yaptığı araştırmada DYY'ların istihdamı Arjantin ve Brezilya'da negatif, Meksika'da pozitif olarak etkilediği sonucuna varmıştır. Jenkins 2006'da 1990-2000 yılları arası Vietnam için Durbin Watson tekniği ile yapmış olduğu araştırmada DYY'ların istihdama doğrudan etkisinin pozitif dolaylı etkisinin negatif olduğu sonucuna varmıştır. Chang 2007'de yaptığı çalışmada ise DYY ile istihdam arasında negatif bir ilişki var olduğu sonucuna varmıştır. Javaraman ve Singh'in 2007'de 1970-2003 yılları Fiji için VAR yöntemiyle yaptıkları araştırmada DYY'nin istihdama etkisinin pozitif olduğu sonucuna varmışlardır. Karagöz'ün 2007 yılında 1970-2005 yılları arası Türkiye için Eşbütünleşme Testiyle yaptığı araştırmada DYY ile istihdam arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı sonucuna varmıştır. Nunnenkamp ve Ajaga'nın 2008'de 1977-2001 yılları Amerikası için Eşbütünleşme ve Nedensellik testleri ile yapmış oldukları araştırmada DYY'ların istihdama etkisinin pozitif olduğu sonucuna varmışlardır.

Onaran 2008'de Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için panel veri test tekniği ile yapmış olduğu çalışmada DYY'ların imalat sektöründeki istihdam kayıplarının önüne geçemediğini sonucuna varmıştır. Karlsson ve arkadaşlarının 2009'da 1998-2004 yılları Çin için OLS tekniği ile yapmış oldukları araştırmada DYY'ların istihdama etkisinin pozitif olduğu sonucuna varmışlardır.

Tablo 5. DYY'lerin İstihdam Üzerine Etkilerini İnceleyen Bazı Çalışmalar

Çalışma	Dönem ve Ülke	Kullanılan Yöntem	Sonuç
Lall (1995)	Gelişmekte Olan Ülkeler	-	DYY'lerin istihdam üzerine etkileri komplekstir
Baldwin (1995)	OECD ülkeleri	-	DYY'lerin istihdama etkisi yatırımın ara ve sermaye mali ihracatına yönelik olma derecesine ve var olan üretim tesislerini satın almak şeklinde mi yoksa yeni tesisler kurmak şeklinde mi giriş yapıldığına bağlıdır.
Brown (2002)	1987-1996 Meksika	Maksimum Olabilirlik	DYY'nin istihdama etkisi (+)
Castern (2003)	Yüksek Ücretli Ülkeler	-	DYY'lerin istihdama hem (+) hem de (-) etkileri vardır.
Mariotti vd. (2003)	1985-1995 İtalya	OLS	DYY'nin istihdama etkisi yoktur
Williams (2003)	1980 sonrası giriş yapan firmalar İngiltere	Ordered Probit Model	DYY'nin istihdama etkisi (+)
Ernst (2005)	Arjantin, Brezilya, Meksika	-	DYY'lerin istihdama etkisi Arjantin ve Brezilya'da (-), Meksika'da (+)
Chang (2005)	1981-2003 Tayvan	VAR	DYY girişi ile işsizlik oranı arasında herhangi bir ilişki yoktur.
Kiyota (2006)	1995-2002 Japonya	-	Yalnızca Japon ÇUŞ'ların istihdama etkisi (-)
Jenkins (2006)	1990-2000 Vietnam	Durbin Watson	DYY'lerin istihdama doğrudan etkisi (+), dolaylı etkisi (-)
Chang (2007)	1981-2003 Tayvan	VAR	DYY girişinin işsizlik oranı üzerine etkisi (-)
Jayaraman ve Singh (2007)	1970-2003 Fiji	VAR	DYY'nin istihdama etkisi (+)
Karagöz (2007)	1970-2005 Türkiye	Eşbütünlüşme Testi	DYY ile istihdam arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
Onaran (2008)	Farklı ülkeler için farklı dönemler Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri	Panel Veri Test Tekniği	DYY'lerin imalat sektöründeki istihdam kayıplarının önüne geçemediği görülmüştür.
Karlsson vd. (2009)	1998-2004 Çin	OLS	DYY'nin istihdama etkisi (+)
Vergil ve Ayaş (2009)	1992-2006 Türkiye	Panel Veri Test Tekniği	DYY'nin istihdam üzerine etkisi (-)

Kaynak: Yıldırım, 2010: 40

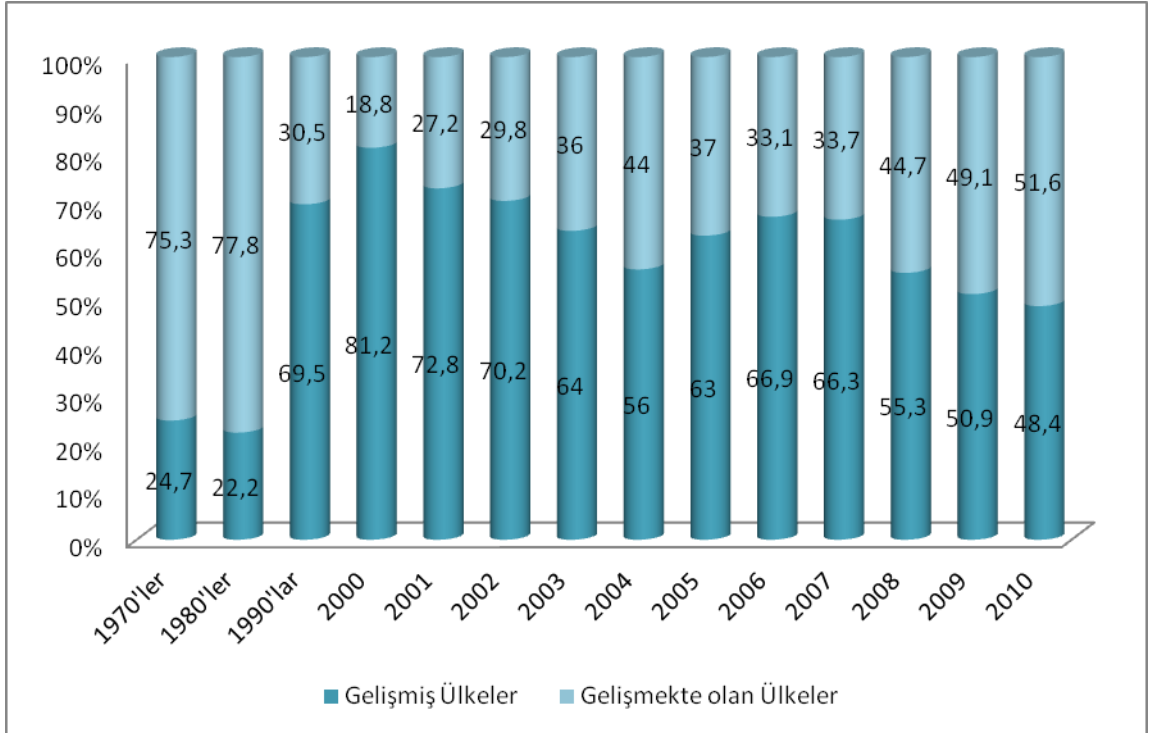
Vergil ve Ayaş 2009'da 1992-2006 yılları arası Türkiye için Panel Veri Test Tekniği ile yapmış oldukları araştırmada DYY'ların istihdam üzerine etkisinin negatif olduğu sonucuna varmışlardır. Aktar ve Öztürk 2009'da 2000-2007 yılları arası Türkiye için VAR tekniği ile yapmış oldukları araştırmada DYY'ın işsizliği azaltmak yönünde bir etkisinin olmadığı sonucuna varmışlardır.

Bütün bu çalışmalardan çıkarılacak ortak sonuç aslında bütün ülkelerin beklediği gibi yabancı yatırımların bir ülkeye giriş yapması demek o ülkede işsizliğin mutlaka azalacağı anlamına gelmemektedir.

Gelişmiş ülkeler 1970’lerde toplam uluslararası doğrudan yatırımların % 24,7’sini almakta iken aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerin aldıkları payın %75,3 olduğu görülmektedir, 1980’lerde de yine önemli bir değişiklik olmamış ve gelişmiş ülkeler uluslararası yatırımlardan küçük bir pay alırken gelişmiş ülkelerin payının attığı tespit edilmiştir.

Gelişmiş ülkelerin aldıkları payda 1990’lara gelindiğinde bir sıçrama olmuş ve % 69,5’luk bir uluslararası doğrudan yatırım seviyesine yükseldiği görülmüştür. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerin aldıkları pay da düşmüş ve % 30,5’a gerilemiştir. Gelişmiş ülkelerin aldıkları paydaki artış 2000’de de devam etmiş % 80’leri geçmiştir ve bu oran doğrudan yabancı yatırımların 70’lerden itibaren 2011’e kadar alınmış en yüksek oranı oluşturmuştur, 2000’den itibaren gelişmiş ülkelerin aldıkları paydaki düşüşe karşın gelişmiş ülkelerin payında bir artış gözlenmekte ve bu seyir 2004’e kadar devam etmiştir.

Şekil 1.Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Uluslararası Doğrudan Yatırımlardan Aldıkları Paylar

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development, United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

Gelişmiş ülkelerin aldıkları pay az da olsa 2004'ten sonra atmaya başlamış ve 2007'de % 66,3 seviyesine yükselmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ise % 33,7 seviyesine gerilemiştir. Gelişmiş ülkelerin aldıkları pay 2007'den itibaren giderek azalmış, gelişmekte olan ülkeler ise artmaya devam etmiş ve 2010'a gelindiğinde gelişmiş ülkelerin aldıkları pay % 48,4'lerde iken gelişmiş ülkeler 1970'lerde % 75'in üzerinde aldığı payı % 51'e kadar düşürmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

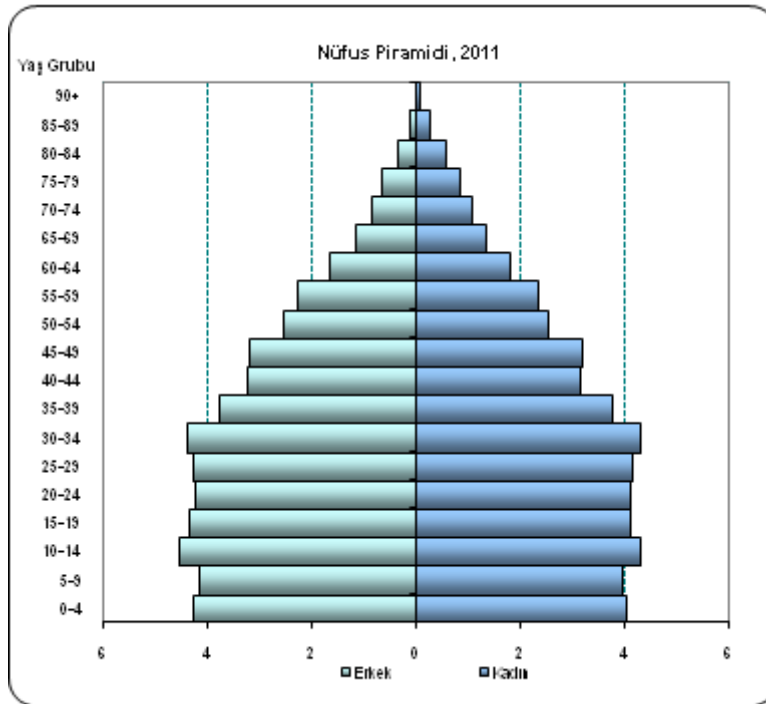
3.EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYEDE İSTİHDAMA ETKİSİ

3.1. Türkiye’de Nüfus ve İstihdamın Yapısı

3.1.1. Türkiye’de Nüfusun Yapısı

Türkiye nüfusu 31 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 74.724.269 kişidir. Bu noktada Türkiye’de ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre 1.001.281 kişi artmıştır. Nüfusun % 50,2’sini (37.532.954 kişi) erkekler, % 49,8’ini (37.191.315 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızı binde 13,5 olarak gerçekleşmiş ve 81 ilden 56’sının nüfusu bir önceki yıla göre artarken, 25 ilin nüfusu azalmıştır. Toplam nüfusun % 76,8’i (57.385.706 kişi) il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken, % 23, 2’si (17.338.563 kişi) belde ve köylerde ikamet etmektedir.

Şekil 2: Türkiye’nin Nüfus Piramidi

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye, 2011: 13

Nüfusun yarısı 29,7 yaşından küçük olup, ortanca yaş 29,7’dir. Ortanca yaş erkeklerde 29,1 iken, kadınlarda 30,3’tür. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin ortanca yaşı 29,5; belde ve köylerde ikamet edenlerin ortanca yaşı ise 30,5’tir. 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus (50.346.979 kişi), toplam nüfusun %

67,4'ünü oluşturmaktadır. Ülkemiz nüfusunun % 25,3'ü (18.886.575 kişi) 0-14 yaş grubunda, % 7,3'ü ise (5.490.715 kişi) 65 ve daha yukarı yaş grubunda bulunmaktadır.

3.1.2. Türkiye'de İstihdamın Yapısı

Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, 2011 Aralık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 0, 1 puanlık artışla % 48,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre; erkeklerde işgücüne katılma oranı 0, 1 puanlık artışla % 70,4, kadınlarda ise 0, 2 puanlık artışla % 27,4'tür. İşgücünün eğitim ve yaş dağılımları ise;

- Toplam işgücünün % 16,4'ünü 15-24 yaş grubundakiler oluşturmaktadır,
- Lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı; erkekler için % 68,4, kadınlar için % 23, 1'dir,
- Yükseköğretim mezunu erkeklerde % 85,6 olan işgücüne katılma oranı, kadınlarda % 70,4'tür.

Tablo 6. Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri (Aralık 2011)

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Kurumsal olmayan nüfus (000)	71 707	72 925	49 342	49 839	22 366	23 087
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	52 929	54 122	36 741	37 288	16 189	16 834
İşgücü (000)	25 593	26 254	17 150	17 543	8 444	8 711
İstihdam (000)	22 665	23 678	14 833	15 531	7 832	8 147
İşsiz (000)	2 929	2 576	2 317	2 011	612	564
İşgücüne katılma oranı (%)	48,4	48,5	46,7	47,0	52,2	51,7
İstihdam oranı (%)	42,8	43,8	40,4	41,7	48,4	48,4
İşsizlik oranı (%)	11,4	9,8	13,5	11,5	7,2	6,5
<i>Tarım dışı işsizlik oranı (%)</i>	14,2	12,0	13,9	11,7	15,8	13,3
<i>Genç nüfusta işsizlik oranı ⁽¹⁾ (%)</i>	21,6	18,1	24,2	19,7	15,9	14,8
İşgücüne dâhil olmayanlar (000)	27 336	27 868	19 591	19 745	7 745	8 123

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Haber Bülteni, 2012

İstihdam edilenlerin sayısı, 2011 Aralık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 13 bin kişi artarak 23 milyon 678 bin kişiye yükselmiştir. Bu dönemde, tarım sektöründe çalışan sayısı 16 bin kişi, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 997 bin kişi artmıştır.

Aralık 2011 döneminde istihdam edilenlerin % 23,6'sı tarım, % 19,8'i sanayi, % 6,4'ü inşaat, % 50,1'i ise hizmetler sektöründedir. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında inşaat sektörünün istihdam edilenler içindeki payının herhangi bir değişim göstermediği, hizmetler sektörünün payının 1,6 puan arttığı, buna karşılık tarım sektörünün payının 1 puan, sanayi sektörünün payının ise 0,7 puan azaldığı görülmektedir.

Bu dönemde istihdam edilenlerin; % 71,5'i erkek nüfustur. % 57, 2'si lise altı eğitimlidir. % 63,3'ü ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, % 24,7'si kendi hesabına veya işveren, % 12,1'i ise ücretsiz aile işçisidir.% 56,7'si 10 kişiden az çalışanı olan işyerlerinde çalışmaktadır. % 2,7'sinin ek bir işi vardır. % 2'si mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramaktadır. Ücretli olarak çalışanların % 90'ı sürekli bir işte çalışmaktadır.

Türkiye genelinde istihdam oranı 2010'da % 43 olarak tahmin edilmiştir. TÜİK verilerine göre ; istihdam oranının en yüksek olduğu iller sırasıyla, Rize (% 58,1), Artvin (% 57,3) ve Gümüşhane (% 55,4) olarak tahmin edilmiştir. İstihdam oranının en düşük olduğu iller ise sırasıyla, Diyarbakır (% 27,5), Siirt (% 29,1) ve Şanlıurfa (% 31,1) olarak tahmin edilmiştir.(TÜİK:2012,1)

Türkiye genelinde işsizlik oranı ise 2010'da % 11,9 olarak tahmin edilmiştir. Model çalışması sonucuna göre; işsizlik oranının en yüksek olduğu iller sırasıyla, Adana (% 19,1), Hakkari (% 17,4) ve Van (% 17,2) olarak tahmin edilmiştir. İşsizlik oranının en düşük olduğu iller ise sırasıyla, Bayburt (% 4,7), Artvin (% 5,7) ve Gümüşhane (% 5,8) olarak tahmin edilmiştir.

3.2. Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermaye Yatırımları

3.2.1. 1980-2005 Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermaye

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, 1980 öncesi dönemde Türkiye'ye gelen DYSY miktarı çok azdır, 1954'te yürürlüğe giren ve çok liberal hükümler taşıyan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'na rağmen, 1980'e kadar Türkiye'ye istenilen ölçüde DYSY'nın gelmemiş olması sadece yasal düzenlemelerin DYSY'nı çekmek için yeterli olmadığını göstermesi açısından önemlidir. 1980'den sonra görülen DYSY girişindeki artışın altında 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları vardır. Bu kararlarla Türkiye dışa açık bir dış politika izlemeye başlamış, ülkede politik ve

ekonomik istikrar yeniden kurulmuş, yabancı sermayeye uygulanan politikalarla güven verilmiştir (Karluk, 2000: 104).

Türkiye, 1980'lerde başlayan liberalizasyon politikaları ve kambiyo mevzuatında yapılan değişiklikler ile yürürlüğe konulan yabancı sermaye çerçeve kararları dikkate alındığında, bu alanda en liberal mevzuata sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Bu düzenlemeler sonucunda istikrar programının uygulamaya konulmasıyla 1980-1981 döneminde yabancı sermaye 97 milyon Dolar'dan 337 milyon Dolar'a ulaşarak ilk önemli sıçramayı, 1986-1987 döneminde ise, 364 milyon Dolar'dan 655 milyon Dolar'a ulaşarak ikinci önemli sıçramayı gerçekleştirmiştir. OECD tarafından yayınlanan rapora göre 1985 sonu itibarı ile dünyadaki toplam yabancı sermaye yatırımları 700 milyar Dolar olup, son yıllardaki yıllık ortalama yabancı yatırım hızı yaklaşık 50 milyar Dolar olarak göz önüne alındığında yine de yabancı sermayeden yeterince istifade edemediğimiz ortaya çıkmaktadır. Bu durumun nedeni çoğunlukla ülkedeki siyasi istikrarsızlıklar olmakla beraber dünyadaki ekonomik konjonktürlerin de etkisi yadsınamayacak kadar önemlidir (Cömert, 1998: 1-25).

Yabancı sermayeye ilişkin çıkarılan 1984 ve 1994 tarihli Yap-İşlet-Devret Yasası da kamu tarafından sağlanacak olan alt yapı (içme suyu, baraj, ulaşım, kanalizasyon vb.) ve enerji ile ilgili alanları, yabancı ve yerli özel sermayeye açmıştır (Yavan, 2007: 37). TBMM, 13 Ağustos 1999'da Anayasa'da değişikliğe giderek, yabancı sermaye yatırımlarından doğan hukuksal uyumsuzlukların, ülke yargı organları yerine, iki tarafça belirlenen bir hakem kurulunda çözümlenebileceği hükmünü getirdi. Böylece yabancı sermaye girişinin hızlanması sağlanmak isteniyordu.

Yabancı sermaye izinleri Tablo 7'de görüldüğü gibi 1980'de 97 milyon Dolar'dan 1981'de 338 milyon Dolar'a yükselerek bir sıçrama yaratmıştır. Bu dönemdeki fiili girişler 1980'de 35 milyon Dolar'ken 1981'de 141 milyon Dolar'a yükselmiştir. Diğer büyük sıçrama 1986'da yapılan mevzuat değişikliği ile gerçekleşmiş ve 1986'da 364 milyon Dolar olan yabancı sermaye izinleri 1987'de 655 milyon Dolar'a yükselmiştir. Yabancı sermaye girişleri 1987'ye kadar 200 milyon Dolar düzeyini aşmamış, ilk kez 1988'de 354 milyon Dolar yabancı sermaye girişi olmuş ve bu oran bundan sonra her yıl artarak devam etmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren fiili girişler 1 milyar Dolar civarında seyretmiştir. Uygulanan liberalleşme politikaları sonucunda bu dönem Türkiye için yatırım çekme konusunda oldukça başarılı olmuştur (Güneş, 2006: 3).

Ayrıca; Türkiye, 57 ülke ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nı imzalamış ve bunlardan 36 tanesi yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Yürürlüğe giren anlaşmaların yapıldığı ülkeler; A.B.D., Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Bangladeş, Beyaz Rusya, Belçika-Lüksemburg, Bulgaristan, Çin, Danimarka, Endonezya, Estonya, Güney Kore, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, Japonya, Kazakistan, Kırgızistan, Kuveyt, Macaristan, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Pakistan, Polonya, Romanya, Tacikistan, Tunus, Türkmenistan ve Ukrayna'dır (DPT, 2000: 532).

Tablo 7'de görüldüğü gibi 1992'de yapılan mevzuat değişikliği ile yabancı sermaye izinleri ilk kez 1993 sonunda 2 milyar Dolar sınırını aşmış ve 1995'te 3 milyar Dolar sınırına gelinmiştir. 2000'li yıllar ise yabancı sermaye girişleri için rekorlar dönemi olmuştur.

Güneydoğu Asya, Rusya ve Latin Amerika küresel krizleri 1997-1999 arasında yaşanmış ve yabancı sermayenin Türkiye'de yatırım kararlarını ertelemesine ya da yatırımdan tamamen vazgeçmesine neden olmuştur; 1996'da 3.836 milyon Dolar olan izin verilen yabancı sermaye miktarı ve gerçekleşen sermaye miktarı giderek azalmıştır. 2000'de ülke ekonomisinin yeniden büyümeye başlamasıyla fiili girişler artmış izin verilen sermaye miktarı ise 3 milyar Dolar'ın üzerine çıkmıştır; Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri ile izin verilen yabancı sermaye miktarı 2.725 milyon Dolar'a düşmüş; ancak, fiilen giren sermaye miktarı 3.288 milyon Dolar'a çıkmıştır. Bunun nedeni; 2001'den itibaren Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nün yabancı yatırımcının şirkete sağladığı kısa, orta ve uzun vadeli kredileri OECD'nin yabancı sermaye tanımına uygun olarak artık ülkeye gelen yabancı sermaye sayması yoluyla olmuştur (Yavan, 2007: 2387).

Uluslararası doğrudan yatırım (UDY) girişleri 2011'in ilk 9 ayı itibarı ile 10,9 milyar Dolar olmuştur. Bu rakam, 2010'un aynı dönemi ile karşılaştırıldığında % 99 oranında bir artışı ifade etmektedir. Söz konusu UDY girişinin 9,3 milyar Dolar'lık kısmını net doğrudan yabancı sermaye girişleri, 1,5 milyar Dolar'lık kısmını ise yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları oluşturmuştur.

Tablo 7. 1980-2005 Yıllara Göre Sermaye Yabancı Sermaye

Yıllar	İzin Verilen Yabancı Sermaye (Milyon \$)	Yabancı Sermayeli Firma Sayısı (Adet)	Fiili Girişler (Milyon \$)
1980	97	78	35
1981	338	109	141
1982	167	147	103
1983	103	166	87
1984	271	235	113
1985	235	408	99
1986	364	619	125
1987	655	836	115
1988	821	1172	354
1989	1512	1525	663
1990	1861	1856	684
1991	1967	2123	907
1992	1820	2330	911
1993	2063	2554	746
1994	1477	2830	636
1995	2938	3161	934
1996	3836	3582	914
1997	1678	4068	852
1998	1647	4533	953
1999	1700	4950	813
2000	3477	5328	1707
2001	2725	5841	3288
2002	2243	6280	590
2003	1208	6511	659
2004	-	-	1225
2005	-	-	3318
Toplam	35200	61242	20975

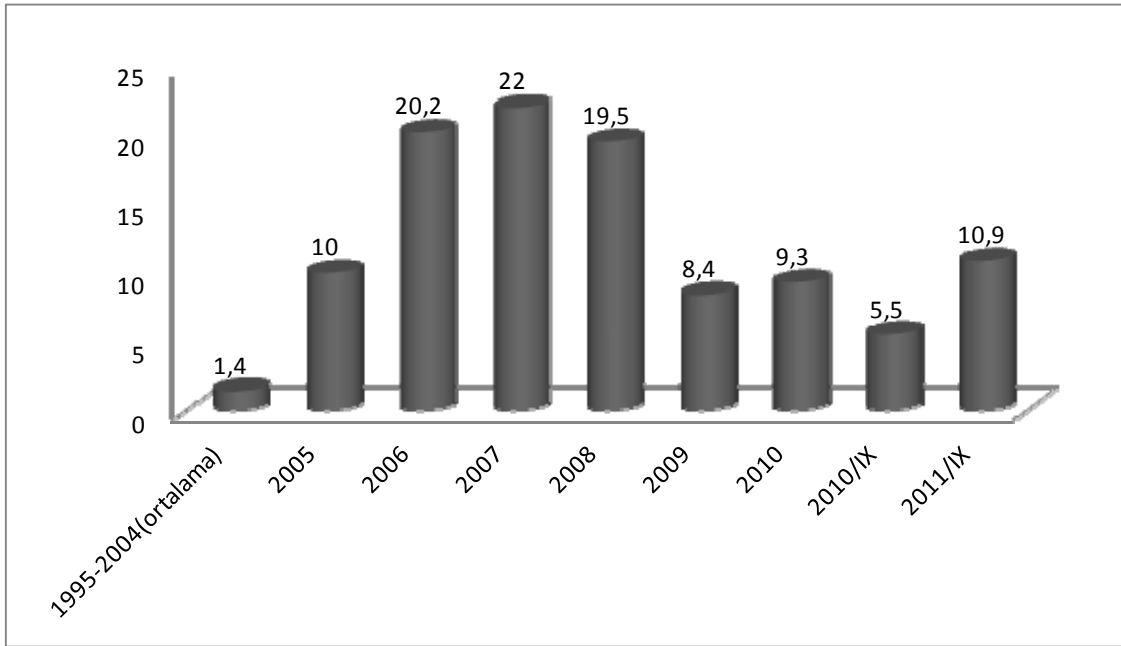
Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Ankara, Ağustos, 2005: 75.

3.2.2. 2005-2011 Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermaye Yatırımları

Yabancı sermaye girişleri 2005'e kadar inişli çıkışlı seyir izlemiştir ve 1995-2004 arasında ortalama 1.4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Yabancı sermaye yatırımları 2005'ten sonra 2008'e kadar artan bir seyir izlemiştir, 2005'te 10 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşen yabancı sermaye yatırımları 2006'ya geldiğinde iki katına ulaşarak 20.2 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş, 2007'de de yabancı sermayedeki artış devam etmiş ve 22 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır. Yabancı sermaye girişlerindeki

artış 2008'e gelindiğinde yerini düşüşe bırakmış ve 2008'de 19.5 milyar Dolar'a gerilemiştir. Bu düşüş 2009'da da devam ederek 8.4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş, 2010'un ilk yarısında 9,3 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşen yabancı yatırımlar ikinci yarıda 5.5 milyar Dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yabancı yatırımlar 2011'de ise tekrar artışa geçmiş ve 10.9 milyar Dolar yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir.

Şekil 3. 2005-2011 Türkiye'ye gelen Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyar \$)

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development,United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

Türkiye'nin 3 Ekim 2005'te AB ile başlayan üyelik müzakereleri, ülkenin DYY bakımından profilini ve potansiyelini yükseltirken, 2006'da kurumlar vergisi oranının %30'dan %20'ye indirilmesi, özelleştirmelerin hızlandırılması ülkenin DYY çekmekteki rekabet gücünü arttırmıştır (Erdilek, 2006: 16-35).

Türkiye'nin uluslararası doğrudan yatırımlardan aldığı pay 2010 itibarı ile dünya toplamında % 0,7 civarında gerçekleşmiştir. Bu oran gelişmekte olan ülkeler toplamında ise % 1,4 olarak gerçekleşmiştir bu oran ile Türkiye 2010'da 27. sırada yer bulmuştur, 2009'da Türkiye 8,4 milyar Dolar yabancı sermaye yatırımları ile 30. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından aldığı payla en iyi sıralaması dünya toplamındaki % 1,4'lük payıyla 17. olmuştur.

Tablo 8. Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri ve Uluslararası Doğrudan Yatırımlardan Aldığı Pay (1970-2010)

Yıl	Giriş (Milyar\$)	Dünya Toplamındaki Pay (%)	Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamındaki Pay (%)	Sıralama
2010	9,1	0,7	1,4	27
2009	8,4	0,7	1,4	30
2008	19,5	1,1	2,5	20
2007	22,0	1,1	3,3	25
2006	20,2	1,4	4,2	17
2005	10,0	1,0	2,8	23
2004	2,8	0,4	0,9	38
2003	1,7	0,3	0,8	53
2002	1,1	0,2	0,6	53
2001	3,4	0,4	1,5	38
2000	1,0	0,1	0,4	53
1990'lar	08	0,2	0,6	-
1980'ler	0,2	0,2	0,8	-
1970'ler	0,1	0,2	0,9	-

Kaynak: UNCTAD World Investment Report, 2005, 2006, 2007, 2011

Türkiye'nin dünya genelindeki uluslararası doğrudan yatırımlardan aldığı pay 2010'da binde 7 olurken 173 gelişmekte olan ülke arasında 27. sırada yer almakta ve gelişmekte olan ülkeler toplamında ise payı %1,4 olmuştur. 2010'da Türkiye'ye toplam 9,1 milyar Dolar doğrudan yatırım girişi gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırımlar'dan aldığı pay 2006'da en yüksek seviyesine ulaşmış ve toplam 20,2 milyar Dolar sermaye girişi gerçekleşmiş, dünya toplamında % 1,4 pay almış ve bu payla gelişmekte olan ülkeler arasında sıralaması 17. olmuştur.

3.3. Türkiye'deki Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yatırımlarının 2000'den itibaren sürekli bir artış seyri izlediği tespit edilmiştir. 2000'de toplam 19.209 milyon Dolar olan yatırım oranı 2010'da 180.224 milyon Dolar'a yükselmiştir. Sektörel dağılımlar incelendiğinde tarım sektöründe 2010 itibarı ile 450 milyon Dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir. En fazla yatırımın hizmet sektörüne yapıldığı görülmektedir ki bu oran 2010 itibarı ile 111.490 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Sınai sektörlerinde diğer sektörler gibi sürekli bir artış seyrinde olduğu görülmekte ve 2010'da 68.084 milyon Dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleştirilmiştir.

Tablo 9. Türkiye'ye Gelen Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı(2000-2005)
(Milyar \$)

SEKTÖR	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TARIM	45	46	27	44	237	81
Tarım, avcılık, ormancılık	45	46	27	42	236	76
Balıkçılık	0	0	0	2	1	5
SINAI SEKTÖRLER	11.777	11.474	10.734	19.701	20.532	26.796
Madencilik ve taşocaklığı	262	59	213	280	1.706	1.472
İmalat	9.822	10.279	8.752	15.931	15.269	21.684
Elektirik,Buhar,Gaz ve sıcak su üretimi dağıtımı	1.693	1.136	1.769	3.490	3.557	3.640
HİZMETLER SEKTÖRÜ	7.387	6.527	5.498	11.191	16.400	43.050
İnşaat	22	338	389	442	57	397
Toptan perakende ticaret	2.759	2.288	1.410	4.740	3.068	6.834
Oteller ve lokantalar	352	200	130	124	560	1.039
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	2.487	946	1.360	2.053	7.564	19.556
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	1.584	2.604	1.809	3.647	3.527	12.091
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	0	0	0	93	1.235	2.255
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0	0	0
Eğitim	0	0	0	14	39	63
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	71	138	342	45	231	459
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	112	13	58	33	119	356
Ev içi Personel çalıştıran hanehahları	0	0	0	0	0	0
Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	19.209	18.047	16.259	30.936	37.169	69.927

Kaynak: TCMB, Uluslararası Yatırım Pozisyonu Raporu, Aralık, 2011: 54

Dünya genelinde uluslararası doğrudan yatırımların hizmetler sektöründe gözlenen yoğunlaşma eğilimi, Türkiye'de de önemli oranda geçerlilik taşımaktadır. 2006-2010 arasında faaliyette bulunan uluslararası sermayeli şirketlerin sektörel dağılımına bakıldığında; toptan ve perakende ticaret, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri ile imalat sanayi sektörleri ilk üç sırada yer almıştır. İmalat sanayi sektörü 2005'e kadar toptan ve perakende ticaret sektörünü takip ederken, 2006'dan itibaren gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektöründen sonra yer almaya başlamıştır.

Küresel ekonomik krizden olumsuz etkilenen motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatında faaliyette bulunan uluslararası sermayeli şirketlerin sayısında 2009'da başlayan düşüş devam etmiş, 2010'da da bu sektördeki uluslararası doğrudan yatırım girişlerindeki % 82'lik düşüş, şirket sayısına da % 61,1'lik düşüşle yansımıştır.

Tablo 10. Türkiye'ye Gelen Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı(2006-2010)
(Milyar \$)

SEKTÖR	2006	2007	2008	2009	2010
TARIM	180	304	93	299	450
Tarım, avcılık, ormancılık	164	261	89	289	435
Balıkçılık	16	43	4	10	15
SINAİ SEKTÖRLER	28.869	46.689	18.743	47.535	68.284
Madencilik ve taşocaklığı	1.675	2.493	1.105	2.058	3.154
İmalat	24.391	38.123	14.240	34.874	52.920
Elektirik,Buhar,Gaz ve sıcak su üretimi dağıtımı	2.803	6.073	3.398	10.603	12.210
HİZMETLER SEKTÖRÜ	64.398	103.914	56.571	90.247	111.490
İnşaat	289	798	433	927	1.223
Toptan perakende ticaret	7.942	14.152	7.284	14.769	21.025
Oteller ve lokantalar	967	927	298	733	671
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	30.805	33.379	21.498	27.065	30.388
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	17.284	40.431	19.152	37.401	45.621
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	5.269	9.510	2.931	5.605	6.603
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0	0
Eğitim	58	70	26	3	17
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1.406	3.146	3.035	1.096	1.678
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	378	1.501	1.914	2.648	4.264
Ev içi Personel çalıştıran hanehahları	0	0	0	0	0
Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	0	0	0	0	0
TOPLAM	93.447	150.908	75.407	138.081	180.224

Kaynak: TCMB, Uluslararası Yatırım Pozisyonu Raporu, Aralık, 2011: 54

2010'da sektörlerde faaliyette bulunan uluslararası sermayeli şirket sayılarında, ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri sektöründe % 30,3 oranında, toptan ve perakende ticaret sektöründe % 22,8 oranında, tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründe % 14,5 oranında, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektöründe % 13,7

oranında, imalat sanayinde ise % 7 oranında artış olurken, mali aracı kuruluşların faaliyetleri sektöründe % 17,6 oranında, oteller ve lokantalar sektöründe % 9,9 oranında, elektrik, gaz ve su sektöründe ise % 1,6 oranında düşüş gerçekleşmiştir. İmalat sanayinde faaliyette bulunan uluslararası sermayeli şirketle arasında kimyasal madde ve ürünler imalatında % 33,3 oranında ve gıda ürünleri, içecek ve tütün imalatında % 28 oranında artış gözlenirken, motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatında % 61,1 oranında, kimyasal madde ve ürünlerin imalatında ise % 20,7'lik düşüş gerçekleşmiştir.

En fazla yabancı yatırım yapılan sektör 2010 itibarı ile 111.490 milyon Dolar ile hizmetler sektörü olmuştur. İkinci sırada 68.284 milyon Dolar ile sınai sektörler izlemekte son sırada ise 450 milyon Dolar ile tarım sektörü almıştır. 2000'li yıllara kadar önem arz eden imalat sanayinin yapılan DYY içerisindeki payı giderek azalmış ve yerini ulaştırma-haberleşme ve finans gibi hizmet sektörünün alt sektörlerine bırakmıştır.

Türkiye'ye 2012 Ocak-Haziran ayları itibariyle 1,675 milyar Dolar'lık UDY girişinin 1,370 milyar Dolar'ını net doğrudan yabancı sermaye girişleri, 1, 255 milyon Dolar'lık kısmını sermaye girişleri 305 milyon Dolar'lık kısmını ise yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları oluşturmuştur.

Tablo 11. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler)

	2007	2008	2009	2010	2011	Ocak-Haziran	
						2011	2012
Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Toplam (Net)	22.047	19.504	8.411	9.038	15.873	6.788	8.206
Uluslararası Doğrudan Sermaye	19.121	16.567	6.629	6.544	13.860	5.546	6.906
<i>Sermaye (Net)</i>	18.394	14.712	6.170	6.203	13.861	5.474	6.512
<i>Giriş</i>	19.137	14.747	6.252	6.238	15.852	7.392	6.663
<i>Çıkış</i>	-743	-35	-82	-35	-1.991	-1.918	-151
<i>Diğer Sermaye*</i>	727	1.855	459	341	-1	72	394
Gayrimenkul (Net)	2.926	2.937	1.782	2.494	2.013	1.242	1.300

* Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Kredi (ekonomi.gov.tr ET. 26.04.2012)

3.4. Türkiye’de Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi

Türkiye’de Yabancı sermayenin gelişimine bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri ülkeye devamlı Yabancı sermaye geldiği söylenilebilir. Osmanlı İmparatorluğu’na gelen Yabancı sermaye özellikle altyapı ve ticaret gibi üretimle doğrudan ilgili olmayan hizmet alt-sektörlerine gelen pazar-arayan ve madencilğe gelen kaynak arayan niteliktedir (Emil, 2003: 113). 1838 tarihli “Balta Limanı Ticaret Anlaşması” ve beraberinde yabancı yatırımcıları yerel üretici karşısında üstün kılan durum sonucu yabancı girişimciler sanayi mallarını iç piyasada kolayca satabilmişler ve böyle bir ortamda üretimle ilgili DYY yapmaya ihtiyaç duymamışlardır (Alpar, 1980: 154). Yurt içinde oluşan DYY karşıtı tutum nedeniyle Cumhuriyet hükümetlerinin de DYY’ye bakışının hep kuşkucu olduğu ileri sürülmektedir. Oysa ki 1920’li yıllar boyunca da hükümetler DYY’yi teşvik edici politikalar izlemişler ve yerel şirketlerin yabancılarla ortaklık kurmasının önünde durmamışlardır (Boratav, 2002).

Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra da ülkeye önemli miktarda DYY geldiği iddia edilemez. II. Dünya Savaşı sonrasına kadar Türkiye’ye DYY gelmemesinin iki temel nedeni vardır. Birincisi, 1929’da başlayan “Büyük Durgunluk” (Great Depression) sonrası Türkiye’de devletçi uygulamalara gidilmiş ve ekonomi politikası bakımından yabancı yatırımları teşvik, göreceli olarak önemini yitirmiştir. İkincisi, yine aynı dönemde, gelişmiş ülkelerin GOÜ’lere yatırım yapma istekleri de önemli ölçüde azalmıştır. Böylelikle Türkiye’nin DYY çekme isteğinin azalması ile yurt dışından Türkiye’ye yatırım yapma isteklerinin azalması aynı döneme denk gelmiş, sonuçta 1950’lere kadar ülkeye takdire değer DYY girmemiştir (Tezel, 2002: 200-201).

II. Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra ise ülkenin ekonomi politikaları da önemli ölçüde değişmiş ve DYY’yi teşvik edici politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu süreçte DYY için 1951’de 5821 sayılı “Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu” çıkarılmıştır. Ancak bu Kanun çıktıktan sonra da ülkeye beklenen ölçüde DYY gelmemiştir. Türkiye’deki yabancı-yatırımı teşvik edici kanunlar bakımından 1954’te çıkarılan 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu”nun önemli bir yeri vardır. Bu Kanun, 2000’li yıllara kadar çeşitli değişikliklerle rağmen varlığını korumuştur. Kanun, çıkarıldığı tarihte dünyadaki en liberal DYY kanunlarından bir tanesidir; fakat yine de ülkeye önemli ölçüde DYY getirmemiştir (Karlık, 1983: 50). Bu dönemde “Cooley Fonu” diye bir fondan yararlanarak istatistiksel olarak yetersiz olsa da yine bir miktar DYY gelmiştir (Avcıoğlu, 1969: 362).

1960'dan sonra da DYY'yi teşvik edici politikalar kısmen de olsa sürmüştür. Fakat bu dönemde kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bürokrasinin bu yatırımları engellediği düşüncesi (özellikle 1966 programıyla önemli kısıtlamalar getirilmiştir) de mevcuttur (Erdilek, 1982: 27). 1970'lerde ise bir taraftan yurt içi ve dışında görülen istikrarsızlıklar diğer taraftan da GOÜ'lerin genelinde (özellikle Güney Amerika ülkeleri) DYY karşıtı tutumların etkisi nedeniyle yine ülkeye yeterli DYY çekilememiştir (Kazgan, 2002: 103; Dumludağ, 2003: 261). Bu dönemde Dos Santos (1970) ve Moran (1978) gibi ekonomistlerin Güney Amerika ülkelerine giren DYY konusunda yaptıkları çalışmalar, bu ülkelere giren DYY'nin yarardan çok zarar getirdiği yönündedir. Bu sebeple pek çok Güney Amerika ülkesi DYY girişlerini sınırlamaya ve mümkün olduğunca fazla oranda yerel girdi oranını artırmaya çalışmışlardır (Grieco, 1982: 32; Grosse, 1989). Bu bakımdan 1970'lerde GOÜ'lerdeki genel eğilim DYY karşısında kısıtlayıcı politikalar izlemek yönünde olmuştur. Dolayısıyla 1960-1980 döneminde de Türkiye'ye önemli miktarda DYY girdiğini söylemek güçtür (Saray, 2011: 391).

24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte Türkiye kalkınmasını sağlamada ithal ikame politikalarını terk ederek ihracata dayalı dışa açık büyüme modelini uygulamaya geçmiştir. Bu kararlar birlikte, ülkenin yabancı sermayeye bakış açısı da değişmiş ve 80'li yıllardan itibaren dışa açık bir politika izlenmiş, bürokrasinin azaltılması, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, gümrüklerin indirilmesi, çeşitli ülkelerle karşılıklı yatırımların teşviki ve korunması anlaşmalarının yapılması, özelleştirmelerde yabancı yatırımcılara da yer verilmesi, uyuşmazlıklarda uluslararası tahkim yolunun açılması, doğrudan yabancı yatırımların çalışma alanlarının genişletilmesi, ülkeye yabancı sermaye giriş çıkışlarının kolaylaştırılması gibi doğrudan yabancı yatırımların teşvikini artıran bir takım gelişmeler yaşanmış, yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için bazı kararnameler ve tebliğler yayınlanmıştır (Güven, 2008). 1980 döneminde yabancı yatırımlar önceki dönemin dört katı kadar artmıştır.

1980-1990 dönemi yabancı yatırımların artışı için önemli bir dönem olsa da asıl artış 2000'li yıllardan sonra olmuştur. 2000'den sonra ise Türkiye DYY bakımından büyük bir sıçrama yapmıştır. Bu sıçramada uygulanan liberal politikaların, ekonomik-siyasi istikrarın ve de DYY konusundaki mevzuat değişikliğinin büyük bir rolü vardır. Haziran 2003'te yürürlüğe giren 4875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu" ise bu düzenlemelerin en önemlisidir. Türkiye'de bu yeni politikaların kabul edilmesi

ile birlikte ülkeye gelen DYY de önemli ölçüde artış göstermiştir. Fakat yine de DYY konusunda lider sayılan diğer ülkelerle kıyaslandıklarında oldukça az miktarda kaldıkları görülmektedir. Türkiye, DYY konusunda bu alanda lider kabul edilen ve/veya rakipleri kabul edilen ülkelere göre (Brezilya, Bulgaristan, Çin, Mısır, Polonya ve Yunanistan gibi) anlamlı bir sıçramayı ancak 2003'den sonra gerçekleştirebilmiştir (UNCTAD, 2010).

Tablo 12. Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (1980-1990)

YILLAR	BÜTÜN SEKTÖRLER	CİNSİYET	
		KADIN	HER İKİ CİNS
1980	16, 223	4,342	16.223
1981	16.361	4.337	16.361
1982	16.935	4.533	16.935
1983	17.266	4.638	17.266
1984	17.625	4.776	17.625
1985	18.220	5.022	18.220
1986	18.470	5.144	18.470
1987	18.848	5.361	18.848
1988	19.783	5.789	19.783
1989	20.588	6.296	20.588
1990	19.951	5.988	19.951

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development,United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

Yıllar itibarı ile Türkiye'ye yapılan yabancı yatırımların istihdama etkisi incelendiğinde 1980-1990 arasında yapılan yatırımların istihdam üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülecektir. 1980'de yapılan yatırımlarla 4.342 kadın olmak üzere toplam 16.223 kişi istihdam imkânı bulmuştur. 1980'den sonra yabancı yatırımlar sonucu istihdam imkânı bulanların sayısı her geçen yıl artmıştır. 1981'e gelindiğinde 16.361 kişi istihdam edilmiş bu sayısının 4.337'sini kadın işgücü oluşturmuştur. 1982'de tarımda istihdam edilenlerin sayısı 9.083 kişi toplamda ise 16.935 kişi istihdam imkânı bulmuştur. 1983'te 17.266 kişi istihdam imkânı bulmuştur. 1984'te yabancı yatırım sonucu istihdamdaki artış devam etmiş ve 17.625 kişi istihdam edilmiştir. 1985'e gelindiğinde 18.220 kişi istihdam edilmiş bu sayının 9.711'i tarım sektöründe 5.144'ü ise kadın işgücünden oluşmaktadır. 1986'da istihdam edilenlerin sayısındaki artış devam etmekte ve 18470 kişi istihdam edilmiştir. 1987'de 18.848 kişi, 1988'de 19.783

kişi, 1989'da 20.588 kişi yabancı yatırımlar sonucu istihdam edilmiştir. 1990'da ise istidam edilenlerin sayısında bir düşüş görülmekte bir önceki yıl 20.588 olan istihdam sayısı 19.951'e gerilemiştir.

1980'lerde başlayan yabancı yatırımlar sonucu istihdam artışının 1990'larda da devam ettiği görülmüştür. 1991'de tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 10.394 kadın istihdam edilenlerin sayısı 6.126 iken toplamda bu sayı 20.331 kişiye ulaşmıştır. 1992'de yabancı yatırımlar sonucu istihdam edilenlerin sayısı 20.478 kişi olmuştur. 1993'de istihdam sayısında küçük bir düşüş görüyoruz ve 19.579 kişi istihdam edilmiştir.

Tablo 13. Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (1991-2000)

YILLAR	BÜTÜN SEKTÖRLER	CİNSİYET	
		KADIN	HER İKİ CİNS
1991	20.331	6.126	20.331
1992	20.478	6.019	20.478
1993	19.579	50.58	19.578
1994	21.001	6.050	21.001
1995	21.295	6.136	21.295
1996	21.639	6.207	21.639
1997	21.657	5.994	21.657
1998	22.240	5.994	22.240
1999	22.728	6.541	22.728
2000	21.960	5.914	21.960

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development, United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

1994'te 21.001 kişi istihdam edilmiş bu sayının 10.061'i tarımda istihdam edilenlerden 6.050 kişi ise kadın istihdamından oluşmaktadır. 1995'te 21.295 kişi, 1996'da 21.639 kişi, 1997'de 21.657 kişinin yabancı yatırımlar sonucu istihdam edildiğini görüyoruz. 1998'de 5.994 kadın istihdam edilmiş bu rakam toplamda 22.240 kişi toplamda istihdam edilmiştir. 1999'da 22.728 kişi istihdam edilmiş. 2000'e gelindiğinde istihdam rakamında küçük bir düşüşle 21.960 kişi istihdam edilmiştir.

Tablo 14. Türkiye'ye Yapılan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi (2001-2010)

YILLAR	BÜTÜN SEKTÖRLER	CİNSİYET	
		KADIN	HER İKİ CİNS
2001	22.356	6.170	22.356
2002	22.686	6.476	22.686
2003	22.540	6.295	22.540
2004	22.572	5.752	22.572
2005	23.069	5.858	23.069
2006	23.405	6.043	23.405
2007	23.826	6.162	23.826
2008	24.606	6.509	24.606
2009	25.587	7.050	25.587
2010	26.531	7.605	26.531

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development, United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

Yabancı yatırımlar açısından 1980 sonrası dönem önemlidir; çünkü 1980'lerden sonra yabancı yatırımlar önceki dönemlere oranla dört kat kadar artmıştır. Ancak yabancı yatırımların asıl önemli artışı 2000'lerden sonra olmuştur. 2001'de Türkiye'ye yapılan yabancı yatırımlardan 9.163 kişi tarım sektörü, 6.170 kadın olmak üzere toplam 22.356 kişi istihdam imkânı bulmuştur. 2002'ye gelindiğinde yabancı yatırımlardan istihdam imkânı bulanların sayısının arttığını görüyoruz ve toplam 22.686 kişi istihdam imkânı bulmuştur. 2003'te küçük bir düşüşle istihdam edilenlerin sayısının 22.540'a düştüğü görülmüştür. 2004'te 8.779 tarım sektöründe toplam 22.572 kişi istihdam edilmiştir. 2005'ten itibaren artık yabancı yatırımlar sonucu istihdam edilenlerin sayısı 23 binleri bulmuş ve 2007'de bu rakam 23.826'ya ulaşmıştır. 2008'de 24.606 olan istihdam 2009'da 25.587'yi bulmuş, 2010'da ise 8.067'si tarım sektörü ve 7.050'si kadın istihdamı olmak üzere toplamda 26.531 kişi yabancı yatırımlardan istihdam imkânı bulmuşlardır. Yabancı yatırımlar sonucu kadın istihdam da dikkat çekecek düzeydedir.

Tablo 15. Türkiye’ye Yapılan Yabancı Yatırımların Tahmini Olarak İstihdama Etkisi
(2011-2020)

YILLAR	BÜTÜN SEKTÖRLER	CİNSİYET	
		KADIN	HER İKİ CİNS
2011	26.989	7.742	26.989
2012	27.438	7.876	27.438
2013	27.875	8.008	27.875
2014	28.299	8.136	28.299
2015	28.709	8.261	28.709
2016	29.104	8.382	29.104
2017	29.484	8.449	29.484
2018	29.851	8.613	29.851
2019	30.206	8.722	30.306
2020	30.551	8.828	30.551

Kaynak: UNCTAD ,World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development,United Nations Publications, New York and Geneva, 2011

2011’e gelindiğinde yine yabancı yatırımlar sonucu istihdam edilenlerin sayısında ki artışın devam ettiğini görmüştür; 7.962 tarım sektörü, 7.742’si kadın olmak üzere toplamda 26.989 kişi istihdam imkânı bulmuştur. 2012 itibarı ile bu rakamın 27.438 olacağı tahmin edilmektedir. Yapılan araştırmalara göre yabancı yatırımlar sonucu istihdam edilenlerin sayısının artışı devam edecektir ve 2020’ye kadar tahmini istihdam rakamları Tablo 14’te verilmiş olup bu rakamlarda da tabloda görüldüğü gibi 2020’de 30.551 kişi istihdam imkânı bulabilecektir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüzde sıkça kullanılan kavramlardan bir tanesi hiç şüphesiz ‘küreselleşme’ kavramıdır. Bunun nedeni dünyada bir daha geri dönüşü mümkün olmayan değişikliklerin ortaya çıkması ve tüm dünyayı etkisi altına almasıdır. 20.yy’ın ikinci çeyreğinden itibaren Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşların kurulması ile başlayan süreç, ekonomi, siyaset, sanat ve teknolojiye meydana gelen değişikliklerle hız kazanmıştır. Ekonomide rekabetin artması ve teknolojinin sınırlarını ortadan kaldırması sonucu tüm dünya ortak değerleri paylaşan büyük bir bütün haline gelmiştir. Dünya genelinde malların, hizmetlerin, finansal piyasaların, yatırımların, teknolojinin, üretim faktörlerinin, bilginin, eğitimin, fikirlerin, demokrasinin, kültürün, sağlığın, hukuk, siyaset ve çevresel faktörler gibi ortak değerlerin, sürekli ve hızlı bir biçimde bölgesel veya ulusal sınırları aşarak uluslararasılaşması süreci olarak tanımlanabilecek küreselleşme, birçok alanda önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır.

Ekonomik küreselleşme ile birlikte günümüzde uluslararası piyasalar arasındaki farklar giderek yok olmaya başlamış ve sermayenin hareketliliği artmıştır. Bu bağlamda doğrudan yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkeler açısından giderek önem kazanmaya başlamıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkelerdeki mevcut sermaye açığını kapatmak ve/veya üretim faktörlerini daha etkin kullanabilmek için bir avantaj olarak görülmüş ve uluslararası rekabet bu görüş ışığında hız kazanmaya başlamıştır. Buna rağmen doğrudan yabancı sermaye yatırımları yurt içi yatırımları azaltmak, dışlama etkisi yaratmak, ekonomide düal bir yapıya neden olmak ve yabancı denetimi artırmak, ödemeler bilançosu açıklarını artırmak, transfer fiyatlandırması, dış ticaret kısıtlarının aşılması ile sosyal, politik ve kültürel sorunlar yaratarak ev sahibi ülke üzerinde negatif etkilere de neden olabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından yabancı sermaye yatırımları istihdam yaratma anlamında önem taşımaktadır ve gelişmiş olsun gelişmekte olsun bütün ülkeler işsizlik sorunuyla mücadele ettiklerinden yabancı yatırımlar işsizliği azalttığı oranda önem kazanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımlar son yıllarda dünya genelinde büyük önem kazanmıştır. Hükümetler, daha uygun siyasi ve ekonomik ortam sağlayarak, türlü teşvik tedbirleri uygulayarak ülkelere giren DYY miktarını artırmaya çalışmaktadırlar. DYY, ülkede kalıcı yapı sergileyen uzun vadeli bir sermaye kaynağı olmasının yanı sıra ev sahibi ülkelere, çoğu zaman yeni teknoloji, yeni yönetim tekniği taşımak, istihdam

yaratmak, dünya pazarlarına erişim imkânı sunmak, ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak, üretimi artırmak gibi bir takım avantajlar sağladığı da düşünülmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülke istihdamı üzerindeki olası etkilerine bakıldığında, bu etkinin gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının miktarına, türüne, geldiği sektöre ve geliş amacına göre farklılaştığı görülür. Düşük miktarlarda gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdamı azaltıcı etkisinin önemli boyutlara ulaşması beklenmezken, yüksek miktarlarda gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam artırıcı etkisinin daha yüksek olması beklenir. Aynı şekilde şirket satın alma ve birleşmeleri, özelleştirme, ortak girişim şeklinde gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının üretim kapasitesinde bir artışa gidilmediği müddetçe istihdam üzerindeki katkısının nötr olacağı hatta negatif olabileceği düşünülürken, yeşil alan yatırımları şeklinde gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının en fazla istihdam katkısı olan yatırım türü olduğu düşünülmektedir.

Emek-yoğun sektörlere yönelen yabancı sermayenin istihdam artırıcı etkisinin teknoloji-yoğun sektörlere yönelen yabancı sermayeden daha fazla istihdam seviyesine katkı sağladığı muhakkaktır. Ayrıca doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam üzerindeki etkisi geliş amacına göre de farklılaşmaktadır. Yapılan araştırmalarda yabancı sermaye yatırımlarının istihdam üzerindeki etkilerine yönelik ortak bir yargıya varılamadığı görülmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımların gittikleri ülkelerin ücretler seviyesine etkilerinin incelendiğinde ise daha çok olumlu etkilere rastlanmıştır. İlk olarak çok uluslu şirketlerin gittikleri ülkede genellikle aynı sektörde faaliyet gösteren yerli firmalara göre daha fazla ücret ödedikleri görülmüştür.

Artan nüfusu ile büyüyen yerel pazarı ve serbest piyasa ekonomisiyle gittikçe daha fazla bütünleşen yapısıyla Türkiye, önemli miktarda DYY çekme potansiyeline sahip bir ülkedir. Nitekim 2000 sonrası Türkiye'ye gelen DYY akımlarında bir önceki döneme göre ciddi oranda artışlar olmuştur ve artan büyüme rakamları da bu gelişmeye eşlik etmiştir. Ancak bu gelişmelere rağmen işsizlik rakamları da yüksek seyretmeye devam etmiştir. Türkiye'ye gelen DYY ile işgücü talebi arasındaki ilişki bu bakımdan üzerinde durulması gereken bir konudur, ancak yapılan çalışmalara bakıldığında DYY-istihdam ilişkisinin ihmal edilen bir çalışma alanı olduğu görülmektedir.

Yabancı yatırım çekme konusunda ülkemizde yapılan teşvikler ve yasal düzenlemeler yabancı sermayeyi çekme konusunda hiç şüphesiz etkili olmuştur ancak

yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'ye gelen DYY'lerin istihdam üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görünmemektedir. Türkiye zerine yapılan ampirik çalışmalar gelen DYY akımlarının önemli ölçüde istihdam yaratıcı etkisi olmadığını ortaya koymuştur ve de Türkiye'ye gelen DYY'ler genellikle istihdam yaratma kapasitesi sınırlı olan hizmet alt sektörlerine (finans, haberleşme-ulaştırma) gelmektedir. Bu kapsamda sonuçlar iki farklı noktaya işaret etmektedir. Birincisi, Türkiye'nin DYY ekme potansiyelinin imalat, turizm veya madencilik gibi farklı alanlara kaydırılması daha uygun bir seçenek olarak belirlemektedir. İkinci olarak ise DYY'lerden istihdam yerine teknoloji transferi, ihracat ve fiyatlar gibi alanlarda yararlanılması ön plana çıkarılması alternatif bir politika aracı olarak gündeme gelebilir.

Türkiye, sahip olduğu potansiyel ve önemli miktarda DYY çekmeyi başaran diğer gelişmekte ülkeler nazara alındığında, çok büyük miktarlarda DYY ekme imknına sahip görünmektedir. Ancak ekonomik ve ekonomi-dışı çeşitli nedenlerden dolayı öteden beri bu potansiyeli değerlendirememiştir. Bununla birlikte son birkaç yıldır DYY girişlerinde çarpıcı bir sıçrama yaşanmaktadır. Türkiye'ye DYY girişlerinde ekonomik ve siyas istikrarın etkisi büyüktür. Son yıllarda görülen hızlı yabancı sermaye girişinde, yakalanan bu nisbî istikrar ortamının da etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle ekonomik ve siyas istikrarın bozulmamasına zen gösterilmelidir. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerden gelecek yabancı sermayenin, daha emek-yoğun sektörlere yöneleceği için, daha istihdam artırıcı olması beklenebilir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ersin(2006), **Uluslararası Sermaye Hareketleri Faiz İlişkisi: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aitken, Brian, Ann Harrison, and Robert E. Lipsey (1996), “Wages and Foreign Ownership: A Comparative Study of Mexico, Venezuela, and the United States” ,**Journal of International Economics**,40, 345-371.

Akdiş, Muhammet(1998), “Dünya’da ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”, **YASED Yayınları**,33, 61-90.

Akdoğan, Derya Melek (2007), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam ve Ücretler Üzerindeki Etkileri**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktan, Coşkun Can ve Şen, Hüseyin (1999), **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: **TOSYÖV Yayınları**.

Alpar, Cem (1980), **Çokuluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Alter, Rolf (1994), “*Foreign Investment: Engine For Employment*”, **The OECD Observer**,190, 197, [http: www.findarticles.com](http://www.findarticles.com) (ET. 15.01.2009).

Ansal, Hacer (1996), “*Teknolojik Gelişmenin İşgücü Niteliğine Etkileri*” Kuvvet Lordoğlu(Der.) **İnsan, Toplum, Bilim, Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı** ,(122), İstanbul: Kavram Yayınları.

Arıkan, Deniz(2006), **Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, Mayıs 2006.

Asıedu, Elizabeth (2004), “The Determinants of Employment of Affiliates of Us Multinational Enterprises In Africa”, **Development Policy Review**, 22, 373.

Ateş, Mehmet (2006), **Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam Üzerindeki Olası Etkileri: Türkiye Örneği**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avcıoğlu, Doğan(1969), **Türkiye’nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın**, , 3. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aytaç, Serpil ve Keser Aşkın(2004), “*İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı*”, **İş Gücü Dergisi**,4(2),2.

Balasubramanyam,Vudayagi (1994), “The Treuhandanstalt, FDI and Employment in Germany” , **International Journal of Manpower**,15(6), 72-85.

Balay, Refik (2004), “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**,37(2), 61-82.

Baldwin, Richard, Martin Philippe(1999), “Two Waves of Globalization Superficial Fundamental Differences”, **NBER**, Working Paper No 6907.

Becermen, Cengiz (2001), “Küreselleşme ve Postmodernite”,**Abant İzzet Baysal Üniversitesi SBE Dergisi**,3, 17.

Berberoğlu, Nejat (1996), **Makro Ekonomi Teorisi**, Eskişehir: Birlik Ofset.

Berksoy, Taner(2005), “Küreselleşmede İki Dönem: Benzerlikler, Farklılıklar Sonuçlar”, **Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi**, http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0405.html , (15.04.2012).

Biçerli, Mustafa Kemal (2005), **Çalışma Ekonomisi**, , 3.Baskı, İstanbul:Beta Yayınları.

Boratav, Korkut (2002), **Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)**, Ankara: İmge Kitabevi.

Bozkurt, Veysel (2000), “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, **İş Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 2(1); 10-25.

Chakrabarti, Avic (2001), “Determinants of Foreign Direct Investment, Sensivity of Cross-Country Regressions”, **Kyklos-Berne**, 54(1), 89-114.

Cömert, Faruk(1998), “Yabancı Sermayenin Dünü Bugünü ve Geleceği”, **Hazine Dergisi**, 12, 1-25.

Cömert, Faruk(2000). “İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye”, **Hazine Dergisi**, 13,5-6

Çapraz, İlkay ve İpek Demircioğlu (2003), “ Türkiye’den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları”, **İstanbul Ticaret Odası**, Yayın No: 2003-14.

Çukurçayır, M. Akif (2003), “*Klasik Yönetim Anlayışından Stratejik Yönetime: Strateji Geliştirmede SWOT Analizi*,” M.Akif Çukurçayır (Der), **Küresel Sistemde Siyaset-Yönetim-Ekonomi** , Konya:Çizgi Kitabevi .

Dinler Zeynel (2003), **İktisada Giriş**, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı (1995), **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu)**, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: 2374-ÖİK: 439, Ankara:DPT.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Özel İhtisas Komisyonu Raporu)**, Yayın No. 2514-ÖİK: 532, Ankara:DPT.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000), **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Özet Bilgiler**, [http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2000/a.doc\(12.06.2011\)](http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2000/a.doc(12.06.2011)).

Devlet Planlama Teşkilatı (2005), **Temel Ekonomik Göstergeler**, Ankara:DPT.

Dulupçu, Murat Ali (2001), **Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, , Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Dumludağ, Devrim (2003), “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Bahar, 96, 241-272.

Durusilla, Brown K., Alan V. Deardorf, Robert M. Stern (2003), “The Effects of Multinational Production on Wages and Working Conditions in Developing Countries”, **National Bureau of Economic Research**, Cambridge, 37.

Ekin, Nusret (1994), **Endüstri İlişkileri**, 6. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın.

Emil, Dilek (2003), “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Yabancı Sermaye Politikaları”, **Hazine Dergisi**, 80. Yıl Özel Sayısı, 113-123.

Ercan, Metin Kamil (2001), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ülkenin Kalkınmışlığı ve Krizler Arasındaki İlişki”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**,3(2), 81-92.

Erdilek, Asım (1982),”Direct Foreign Investmentin Turkish Manufacturing: An Analysisof Conflicting Objectives andFrustrated Expectations of a HostCountry”, **Kieler Studien**, No. 169, PaulSiebeck, Tübingen

Erdilek, Asım (2006), “A Historical Review of Turkey’s Inward Foreign Direct Investment Environment and Policies From the Ottoman Empire to the Present”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 30, 16-35.

Erk, Metin (2007), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türkiye’de İstihdam Politikaları Üzerine etkileri**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eroğlu, Ömer ve Mesut, Albeni (2002), **Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye**, Isparta:Bilim Kitabevi Yayınları.

Erselcan, Feray (2004), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Çevre Politikaları ve Türkiye**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eyüboğlu, Dilek (2003), “2001 Kriz Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları”, **Milli Produktivite Yayınları** ,674, Mert Matbaası,109.

Gündoğan, Naci (2002) , “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İstihdam Üzerine Etkileri”, **Hazine Dergisi**, 14, 19-77.

Güneş, Canan (2006), **Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisine Etkileri**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günsoy, Bülent (2006), **Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi**, Bursa:Ekin Kitapevi.

Gürler, A. Zafer (2000), **Ekonomi**, İstanbul:MEB Yayınları.

Güven, Yılmaz (2007), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Gelişme Yolunda Ülke Ekonomileri Üzerine Etkileri: Türkiye İçin Ampirik Bulgular ve Değerlendirilmesi**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güzelcik, Ebru (1999), **Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Goldin, Ian, Kenneth Reinert (2007), **Globalization for Development**, Trade, Finance, Aid, Migration and Policy, Washington: A Copublication of the World Bank and Palgrave Macmillan.

Grieco, Joseph.M. (1982), “Between Dependency and Autonomy: India’s Experience with the International Computer Industry”, *International Organization*, 36 (3), 609-32.

Grosse, Robert(1989) , **Multinationals in Latin America**, England, London:Routledge.

Hanson, James A., Patrick Honohan, Giovanni Majnoni (2003), “Globalization and National Financial Systems”, **Copublication of World Bank and Oxford University Press**, New York, 4.

Hatzius, Jan (2000), “Foreign Direct Investment and Factor Elasticities”,**European Economic Review**, 44(1), 117-143.

Karagöz, Kadir (2007), “Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi: Türkiye Örneği”, **8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi**, Malatya, 2.

Karluk, Rıdvan (1983), **Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul: Taştan Matbaası.

Karluk, Rıdvan (2000), “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye İçinde”, **T.C. Merkez Bankası Yayınları**, İstanbul,104.

Karluk, Rıdvan (2002), **Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika**, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Kazgan, Gülten (2002), **Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kevük, Süleyman (2007), “Küreselleşme Paradoksu”, **Ekodialog**, http://www.ekodialog.com/Makaleler/kuresellesme_paradoks_2.html,ET. 12.04.2012.

Kırdar, Üner (2004), **İnsan Boyutu Büyütecinden Globalleşen Dünya’da Türkiye’nin Yeri**, Kadir Has Üniversitesi 1. Kadir Has Ödülleri Kitabı, İstanbul.

Köklü, Aziz (1973) , **Makro İktisat**, Ankara: “S” Yayınları.

Kutal, Gülten(1982), **Endüstri İlişkileri Açısından Çok Uluslu Şirketler**, İstanbul: Gür-Ay Matbaası.

Lordoğlu, Kuvvet ve Nurcan Özkaplan (2003), **Çalışma İktisadı**, İstanbul: Der Yayınları.

Mickiewicz, T., S. Radossevic, U. Varblane (2000), The Value of Diversity: Foreign Direct Investment and Employment in Central Europe During Economic Recovery, **Working Paper** 05,5.

Moosa, Imad (2002), **Foreign Direct Investment**, New York: Palgrave Macmillan.

Mutlu, Esin Can (1999), **Uluslararası İşletmecilik**, İstanbul: Beta Yayınları.

Nişancı,Ensar(2003), “Küresellik, Küreselleşme; Bir Tanıma Doğru”,**Maltepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**,1,37-45.

Onarer, Mehmet (2000), Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları: Kalkınma Yolunda Uzun Süre İhmal Edilmiş Bir Seçenek, **Toprak İşveren Dergisi**,47,7.

Öcal, Tezer (2007), **Makro İktisat**, 1. Baskı, İstanbul:İkinci Sayfa Yayıncılık.

Öymen, Onur (2000), **Geleceği Yakalamak**, İstanbul :Remzi Kitapevi.

Özdemir, Süleyman (2004), “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**,69,79-251.

Özdemir, Süleyman, Ersöz, Halis Yunus, Sarıoğlu, İbrahim (2006), “İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, 2006-45, 67-135.

Pilger, John (2003), **Dünyanın Yeni Efendileri Küresel Yağmacılığın Gerçek Yüzü**, Çev: Ali Çimen, İstanbul: Timaş Yayınları.

Rodrik, Dani (1997), **Küreselleşme Sınırı Aştı mı?(Çev. Fatma Ünsal, İzzet Akayol)**, 1. Basım, Ankara: Kızılelma Yayınları.

Sağlamer, Erdem (2003), **Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dış Yatırımcıların Türk Sermaye Piyasasına Çekilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saray, M. Ozan(2011), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği”, **Maliye Dergisi**, 161,391.

Savaşır, Rebi (1999), “Türkiye ve AB Ülkelerinde Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler Açısından İstihdam Politikası”, **Kamu İşletmeleri İşverenler Sendikası**,61-221.

Seyidoğlu, Halil (1999), **Ekonomik Terimler Sözlüğü**, İstanbul:Güzem Can Yayınları.

Seyidoğlu, Halil (2003), **Uluslararası İktisat**, İstanbul: Güzem Yayınları.

Seyidoğlu, Halil (2006), **İktisat Biliminin Temelleri**, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seymen, Oya Aytemiz, Tamer Bolat (2005), **Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik**, Ankara :Nobel Yayın.

Soros George (2003), **Küreselleşme Üzerine**,İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şahin, Hüseyin (2002), **İktisada Giriş**, 6.Baskı, Bursa: Ezgi Yayınları.

Şen, Ali ve M. Ozan Saray (2010), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Panel Veri Analizi”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Prof Dr. Aleaddin Yavaşca Özel Sayısı, 22-30.

Şen, Harika (2006), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Emek Arz ve Talebindeki Değişimin İşgücü ve İstihdam Üzerindeki Etkisi**,Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tağraf, Hasan (2002), “Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi”, **C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, 3(2), 33-34.

Tatar, Mehmet (2006), **Türkiye’de İstihdam İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Adıyaman İli Örneği**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2011),**Uluslararası Yatırım Pozisyonu Raporu**, Aralık, 54.

Tezel, Yahya Sezai (2002), **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TUİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Haber Bülteni, 2012.

Türkay, Orhan, Erdoğan Alkin(2001), **İktisada Giriş**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Uluatam , Özhan(1998), **Makro İktisat**, Ankara:Savaş Yayınları.

UNCTAD(1994), **World Investment Report: Transnational Corporations, Employment and the Workplace**, New York and Geneva: United Nations Publications.

UNCTAD(2001),**World Investment Report: Promoting Linkages**, New York and Geneva: United Nations Publications.

UNCTAD(2010), **Dünya Yatırım Raporu**, İstanbul, www.yased.org.tr (04.11.2011)

UNCTAD(2011), **World Investment Report: Non-Equity Modes of International Production and Development**, New York and Geneva: United Nations Publications.

Yaman, Berker(1977), “Kalkınmakta Olan Ülkelerde İşsizlik Sorunu ve Çözüm Yolları”, **Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları**, Yayın No: 27,49.

YASED(2011) , **UNCTAD 2011 Dünya Yatırım Raporu Sunumu**, <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Pages/RaporlarveYayinlar.aspx>, ET. 20.4.2011.

Yavan, Nuri (2006), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi”, **İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları**. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/yayindetay.php?yid=2387>, (22.03.2007).

Yaylı, Şifa (2011), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkileri : Gelişmekte Olan ülkeler Üzerine Bir Uygulama**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Kemal, Karaman,Doğan, Taşdemir Murat (2006), **Makro Ekonomi**, Ankara :Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Keziban (2010), **Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam ve Ücretler Üzerine Etkileri: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Uygulama**, Ankara , 31-40.

Yılmaz, Kamil (2007), “Türkiye İçin Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisine Doğru”, **YASED**,<http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/DYYStratejiTR.pdf>. ET. 20.01.2011.